

ALBERT CSILLA
Fényes tisztás

Albert Csilla:

Fényes tisztás

DRÁMA 3 FELVONÁSBAN

SZEREPLŐK:

Lev Nyikolájevics Tolsztoj

Szofja Andrejevna Tolsztaja

– Tolsztoj felesége

Szergej, Tánya, Mása, Szása, Lev

– Tolsztoj gyerekei

Dusán Makovickij

– az öreg Tolsztoj orvosa

Vlagyimir Grigorjevics Csertkov

– Tolsztoj leghűségesebb tanítványa és barátja

Andrej Petrovics

– a beteg Szofja Andrejevna orvosa

Natasa, Aljosa

– ismerős gyerekek

Filicska, Vászka

– szolgák

I. FELVONÁS

1. jelenet

(1891 – Moszkva, fényűzően berendezett szoba. A szobára boruló homály ellenére Tolsztoj a sötétben áll az ablak előtt. Néz maga elé, nem mozdul. Hirtelen nyílik az ajtó, felesége toppan be. Láthatólag nem számít a férjére, az ajtóban megtorpan, majd lassan becsukja maga mögött.)

Szofja Andrejevna: Á, itt vagy? És miért ilyen sötétben? Ne rontsd a szemed, Ljovka!

Tolsztoj: Jólesik. Úgysem számít... nem csinállok semmit...

Szofja Andrejevna: Nem is baj. Nem árt magad végre kipihenned. Túlságosan is sokat dolgoztál. Meg vagyok győződve róla, hogy azok az ijesztő fejfájások is ezért gyötörnek. Hanem igazán bejöhetnél közénk egy kicsit szórakozni.

Tolsztoj: Szóval szórakozzak, azt mondd? Már ahogy azt a magunkfajták itt teszik, ugye?

Szofja Andrejevna: Ljova, kérlek...

Tolsztoj (remegő indulattal): Nézzük csak, hogy is. Délig alvás – habos ágynemű, lábujj hegyen járó szolgák, pisszegő cselédek. Aztán kegyes nyújtózkodás,

reggeli az ágyban, a morzsákat majd Maruszja felsöpri, ha beágyaz. Fürdő, pipere, miegymás, no, nézzünk a teendőink után – melyik lovat válasszam, Vászka? A kis fekete jó lesz, nyergeld, fiú, de szedd a lábad. A korbács amúgy is kéznél van. Ebédhez átöltözni, figyelni, ahogy Szerjózsa gondosan tölti a burgundit a poharakba – ügyes fiú, kicsit ugyan parasztos az ábrázata, de különben abszolument megfelelő.

Szofja Andrejevna: Ljova, az isten szerelmére...

(Tolsztoj kezét a halántékára szorítva a falnak dől. Néz ki az ablakon, úgy beszél)

Tolsztoj: Nem bírom, Szofja. Néha azt kérdem magamtól, hogy nem láttam ezt eddig? Kibírhatatlan ez a parádé, ez a meg nem szolgált, jogtalan kényelem, amit mindenki olyan vérlázítóan természetesnek tart.

Szofja Andrejevna: Sajnálom, hogy ennyire boldogtalan vagy attól, hogy nem éhezünk.

Tolsztoj: Néha úgy reagálsz, hogy kételkedem, valaha ismertelek-e *igazán*.

Szofja Andrejevna: Nem akarok most veszekedni. Tulajdonképpen Tatjana legyezőjéért jöttem. Itt van Losakov, és mondhatom, nagyon kellemes fiatalember. Úgy látom, Tanyának nem közömbös.

Tolsztoj: Losakov... Melyik is az? Aki kívülről tudja az összes szerelmi félrelépést, vagy aki arról nevezetes, hogy segített megfelelő papagájt találni Szergej Ivánovics szeretőjének?

Szofja Andrejevna: Lev, néha lehetetlenül utálatos vagy. Losakov kedves, okos fiatalember – méltó lenne Tatjana szerelmére.

Tolsztoj: Így gondoltad te is valaha, igaz? Habár már kezdtem kicsúszni a fiatalember kategóriából.

Szofja Andrejevna: Igen, pontosan így gondoltam. Az volt a benyomásom, hogy nálad komolyabb, elbűvölőbb férfival soha nem találkoztam.

Tolsztoj: És most? Most mit gondolsz?

Szofja Andrejevna: Mondd, mi értelme ennek? Majd húsz éve együtt élünk, gyerekeink születtek, dolgoztunk, sikereket értél el, persze voltak gondjaink is, de együtt vagyunk, kitartottunk.

Tolsztoj: Mióta Moszkvában vagyunk, sokkal jobban szereted a közhelyeket. „Kitartottunk, húsz éve együtt élünk” – már csak az „Együtt hányódunk az élet viharos tengerén” hiányzik. (Odalép a feleségéhez, megfogja a vállát, a szemébe néz): Az igazságot, Szonya, az igazságot. Tudod, hogy gyűlölöm, ha mellébeszél. Ez nem méltó hozzánk. Szóval mit gondolsz most rólam, Szofja Andrejevna Tolsztaja?

Szofja Andrejevna: (Lassan, más irányba nézve): Azt, hogy be kéne jönnöd a szalonba.

Tolsztoj (keze lehullik): Lassan semmi közünk nem lesz egymáshoz.

Szofja Andrejevna: Lehet. De az ajtókat, amelyek kirekesztenek az életünkből, te zártad kulcsra. És a kulcs, amit adsz hozzá, égeti a kezünk – idegen anyag.

Tolsztoj: Ne beszélj metaforákban, Szonya. Nem vagy író, meg aztán mi értelme? Csak egyszerűen. Ez az átkozott arisztokratikus tekervényesség amúgy is az idegeimre megy.

Szofja Andrejevna: Jó, akkor mondom másképp: te azt kéred, hogy változzunk meg. Ne örüljünk a szép házunknak, a kényelmes bútoroknak, a kandalló melegének, az éléskamra bőségének, az asztalon illatozó ételek ízének – ez szégyen, mert mások fáznak és éheznek. Tánya új ruhát szeretne, mert át akar hajtatni Petrovék estélyére? Ugyan, lányom, hát öröm az? Gyere velem dolgozni a mezőre, ízleld meg a munka utáni kimerültség örömét, hát nem tisztább, romlatlanabb öröm ez, mint ostobaságokról fecsegtél dologtalanul elfecsérelni a drága időt? De értsd meg, Lev, értsd meg: Tanya nem élvezi. És a többi gyerek sem. Mi nem vagyunk szentek, túl sokat kívánsz tőlünk. De te, Lev, aki a megbocsátást hirdeted, miért nem tudsz ezért nekünk megbocsátani? Mért nem lépsz felénk, akik boldogok vagyunk, hogy a közeledben élhetünk, s fájdalmasan nélkülözünk mindennapi örömeinkből?

Tolsztoj: Befejezted?

Szofja Andrejevna (sóhajt): Egyelőre.

Tolsztoj (elmosolyodik): Ez elég fenyegetően hangzik.

Szofja Andrejevna: Tudom, hogy nem félsz a házas-társi csatározásoktól. S azt is, hogy ennél hosszadalma-sabb és fájdalmasabb csaták várnak ránk, mint ez a mai.

(Megtalálja a legyezőt, fogja, és megy kifelé. Félúton Tolsztoj hangja megállítja.)

Tolsztoj: Szonja, ma délelőtt egy fiatalasszonnyal találkoztam a kijevi pályaudvar mellett. Nem lehetett idősebb Tányánál. Három rongyos kisgyerek szaladgált mellette, a negyedik csecsemő volt. Ült az egyik padon, a pici szopott sovány, aszott melléből. Megsimogattam az egyik gyerek fejét – a nő meg rám mosolygott. Fogatlan, üres, sötét mosollyal – és nem volt több, mint Tánya, érted? A szemei, azok a kialudt szemek... És a csecsemő sebes kis ujjai... (Zihál)

Szofja Andrejevna: Nyugodj meg, Ljovocska. Rettegetes, tudom. De mit tegyek?

Tolsztoj (gyűlölettel): A legkevesebb, amit tehetnél, hogy nem teázol porceláncsészből a szalonban.

Szofja Andrejevna: Lev, te összekevered a dolgokat.

Tolsztoj: Te meg nagyon is tudod a helyüket. Az az asszony meg a gyerekei – az a kijevi pályaudvar, te meg a férjet vadászó lányaid – ez a szalon. Mért vagy olyan biztos benne, hogy nem lehet utat építeni közöttük?

Szofja Andrejevna: Nos, addig is, amíg megépíted, én visszamegyek a szalonba.

2. jelenet

(A JasznaJa Poljana-i udvarház. Reggel. A szolgáló álmosan dörzsöli a szemét. Megjelenik az ajtóban a kötényt kötő Szofja Andrejevna.)

Szofja Andrejevna.: Ványka, felkelt már az úr?

Ványka: Nem láttam még, asszonyom. Talán a kis kamrában van... ahol dolgozni szokott.

Szofja Andrejevna: Ott befűtöttél már?

Ványka: Még nem. Mindig itt szoktam kezdeni.

Szofja Andrejevna: Hát ne itt kezd! Kezdd mindig ott, ahol az úr van. Hány éve vagy már nálunk, és még mindig el kell az ilyesmit magyaráznom? Tudod jól, hogy Lev Nyikolájevics kel a legkorábban, tehát nála kell kezdeni.

(Közben megjelenik Tolsztoj fia az ajtóban.)

Ványka (szedelőzködik): Megyek.

Szofja Andrejevna: Menj is, de gyorsan! És kérdezd meg az urat, akar-e teázni.

Ványka: Igenis, asszonyom.

(Szerjózsa, Tolsztoj fia helyet ad Ványkának, aztán belép, leül egy székre.)

Szofja Andrejevna: Á, hát felkeltél? Kicsit későn jöttél meg az este.

Szergej: Gubarjovtól nem lehet csak olyan egyszerűen eljönni. Legalább délután négykor el kell kezdeni búcsúzkodni, ha estére szabadulni akarsz.

Szofja Andrejevna: Úgy hallottam, nagyon szép a kertje.

Szergej: Igen, azt hiszem. Kétségtelenül Mihail Andrejevics életének fő büszkesége. Egy órát sétáltam vele mindenféle didergő zöldség között. Sose gondoltam, hogy abban az ostoba arcában valaha a szenved-

dély szikráját fogom látni, de esküszöm, hogy az egyik tuja tetejére nézve szinte elérzékenyült.

Szofja Andrejevna: Szerjózsa, újabban gyakran vagy cinikus. Mi bajod van Mihail Andrejevics ábrázatával?

Szergej: Mondtam már: ostoba. Szívja a méregdrága szivarjait, bár láthatólag majd beleszakad a köhögésbe. De ha egyszer ez a módi. Lóbálja magát a hintaszékben, begyömöszölve a legújabb divat szerint varrt ruhába, lehunyt szemmel, réveteg arccal hallgatja Marija Mihajlovna bűn rossz zongorázását, és hallom, amint azt gondolja magában: „Lám, milyen jó, érzékeny ember is vagyok én!” Brr!

Szofja Andrejevna (csendesen, inkább csak magának): Mindig is sok volt benned apádból.

Szergej: Ennek semmi köze apához. Egyszerűen nem kedvelem.

Szofja Andrejevna: De miért is? Mert nem bírja a szivart, és szereti hallgatni a lánya zongorázását?

Szergej: Mama, kiforgatod a szavaimat. Én csak igyekeztem olyan részleteket mondani, amiket könnyen elképzelsz és vitathatatlan az értelmük.

Szofja Andrejevna: Vitathatatlan? Évek óta nem találkoztam olyasmivel.

Szergej: Igen, tudom, mire gondolsz. Egyébként erről előbb-utóbb úgyis akartam veled beszélni. Mondd csak, mama, biztos vagy benne, hogy olyan elszántan és szinte mindenén vitába kell szállni apával?

Szofja Andrejevna (láthatóan előnti az indulat): Én is kérdeznék valamit,

Szerjózsa. Biztos vagy benne, hogy ezt a kérdést nem apádnak akartad feltenni?

Szergej (zavartan nevet): Mama, azt kérdezem, mért vitázol annyit, s te azzal válaszolsz, hogy rögtön vitatkozni kezdesz.

Szofja Andrejevna: Igen, mert úgy érzem, nagyon igazságtalan vagy. Ha rajtam múlik, ez a ház megmarad abban a paradicsomi nyugalomban, amibe még te is beleszülettél. Milyen büszke voltam rá, hogy apád, ez a kétségkívül egészen kivételes ember mindig érezheti a családi harmónia örömét!... (A falnak dől, végtelen szomorúsággal emlékezik) Emlékszel azokra a nagy sétákra vacsora előtt? Ott szaladgáltatok közöttünk, apád meg az egész napi írás után szinte lubickolt a család közelségében. Mindig az volt az érzésem, hogy szabályosan megmosakszik bennetek. Emlékszel, mennyit birkózott veled? Mennyit nevettek! Ó de szerettem hallani a nevetését! (Felsóhajt): Ezer éve nem hallottam egy jóízűt nevetni.

Szergej: Ami azt illeti, téged sem nagyon hallottalak.

Szofja Andrejevna: Hogy én? Nem akarok magamon gondolkozni. Sajnálkozni meg pláne nem. Könnyen meglehet, hogy hamar meghatódnék a sorsomon, és az – hiszen tudod – nem vezet sehova. Aztán meg, akár-hogy is van, nem hiszem, hogy éppen Tolsztoj feleségének kell sajnálkoznia a sorsán. Persze lehet, hogy könnyítenék vele a lelkemen. Néha a torkomig szorul

valami kibírhatatlan feszültség. Esküszöm, ha nem lenne olyan rengeteg dolog a házzal meg veletek, már régen verekednénk.

Szergej: Lehet, hogy az kéne mindkettőtöknek.

Szofja Andrejevna: Apád soha nem bocsátana meg NEKEM, hogy kezet emelt rám. Gyűlöli a brutalitást, és nem hiszem, hogy bármilyen gyógyító hatását elismerné. A maga rettenetes logikájával úgy találná, hogy olyan dolgokra készítem, amelyek méltatlanok, idegenek tőle – tehát megcsúfolom a személyiségét. Innen már csak egy lépés, hogy beismerje – persze átvívódott délutánok után –, hogy a házasságunknak vége.

(Csönd. Szofja Andrejevna idegesen pakolni kezdi az edényeket.)

Szergej: És... nincs vége?

Szofja Andrejevna: Az elmúlt években rengeteg ütközetet vívtam az apáddal, aki a fejébe vette, hogy szégyellnivalón gondtalan életünkért vezekelni kell. És valahányszor a fejemhez vágja a henyélés vádját, képtelen vagyok elmondani neki azt, ami ebben a legjobban fáj: azt, hogy sosem írja meg azokat a nagy regényeket, ha közben a magam módján nem szolgálom, állandóan és örömmel. Őt is, meg titeket is. Amíg ő a messzeségeket ostromolta magában, ideális magányban a kamrácskájában, én voltam az, aki vi-gyázta a csöndet, mondjuk így: a háttérret. Úgy éreztem, minden a helyén van: én a kulcsaimat zörgetve utat vágok neki. Hogy közben elhagy, hogy mögötte

maradok, ez is rendjén való volt. Az én feladatom szolgálni a tehetségét – ezt már fiatal lányként megértettem, amikor még csak szédítő ígéret volt az ő mélységes, nyilvánvaló komolysága. És amikor az írásaival beváltotta ezt az ígéretet, úgy éreztem: egy kicsit az én érdemem is. Csak alig láthatóan, hiszen tudom én. De mégiscsak ott voltam, és ez is valami. Olyasmi, amit megláthatott volna ő, aki annyi mindent meglát, de hát hogyan is szólhatnék neki erről valaha is? Hogy pénzt is keresett ezekkel az írásokkal, kész szerencse volt. Persze ő nem nagyon látta át JasznaJa Poljana ügyeit, de mit mondjak: a legjobbkor jött. És amikor az életünk ilyen értelmesnek, mondhatni teljesnek tűnt – ő, a töprengő óriás, s a családja, akik rajonganak ezért a nagy emberért... akkor ő megcsóválja a fejét, elfordul, és azt mondja: Nem ezt akartam. Ezt gyűlölöm. Gyűlöljétek ti is. (Kezét az asztalra támasztja, ingatja a fejét): Nem tudom, nem tudom... Ezt nem érdemeltem...

Szergej (átfogja anyja vállát): Anya, ne... Nem szabad.

Szofja Andrejevna: Úgy érzem, egész együtt töltött életünkre rázza a fejét. És ez kibíratatlan. Csak egy kibíratatlanabb lenne: nélküle élni.

Szergej: Anya, de hát mért ne lehetne megint azt tenni, amit eddig? Szolgálni őt? Én a magam részéről szívesen kaszálok vele, ha aztán ír egy szép elbeszélést.

Szofja Andrejevna: Szergej, te elfelejtesz valamit: én nemcsak az ő szolgálatában állok, hanem kilenc fiatal

emberében – a gyerekeimében. Nem hiszem el, amit az előbb mondtál, mert te ezt legfeljebb egy délutáni kalandnak gondolod, apád pedig mindennapos gyakorlatnak. A meggyőződéses penitencia mint életforma – ezt egyetlen gyermekem sem akarja, te sem. Ahogy az egésztest látod, nagyon felszínes és könnyed. Itt nem apád hóbortjáról van szó, apádtól mi sem áll távolabb, mint a hangulatainak engedni úgynevezett művészi féktelenséggel. Te is, a többiek is – megengedem, nem egyforma intenzitással – élni akartok, de nemcsak belső, morális utakat bejárva – mint ahogy apátok szeretné, hanem úgymond élni az életet. És én azt remélem, sikerülni is fog nektek. És szolgáljak benneteket – apátok ellenében, aki ezt nem akarja.

Szergej: Talán fordítva kéne, anya.

Szofja Andrejevna: Ezt hogy érted?

Szergej: Apát szolgálni a mi ellenünkben. Nem gondolod, hogy elég nagyok vagyunk már ahhoz, hogy magunk szolgáljuk magunkat?

Szofja Andrejevna: Én azért nem engedek apádnak, mert nem szembefordítani akarom a gyerekeivel, hanem megértetni vele azok jogos igényeit.

Szergej: Gondoltál-e arra, anya, hogy talán apának van igaza?

Szofja Andrejevna: Persze, hogy neki van igaza. Mint ahogy igaza van mindenkinek, aki egy haldokló gyerekekre nézve azt mondja: nincs igazság a földön. De a gyermek meghal akkor is, ha vele halunk.

Szergej: Anya, ugye tudod, hogy... (Elhallgat, Ványa jön be).

Szofja Andrejevna: Nos? (Az arca megtelik feszültséggel). Mit csinál az úr? Ír?

Ványa: Már nem, végzett már az írással. Rögtön jön teázni.

Szofja Andrejevna: Jó... No menj, ébreszd fel Lev Lvovicsot!

(Ványa meghajol, kimegy. Rögtön utána feltűnik az ajtóban Tolsztoj. Belép. Kezében paksaméta.)

Tolsztoj: Jó reggelt, Szofja. (Meglátja a fiát. Hallhatólag enyhül hangja feszültsége.): Á, Szergej, te is fent vagy? És az öcséd?

Szergej: Lev alszik. Mama most küldte el Ványkát, hogy felébressze.

Tolsztoj: (az órájára néz): Elég késő van már. Fél tíz és még ágyban van! Ez is egy Lev passziói közül.

Szofja Andrejevna: Amennyiben a pihenés annak számít.

Tolsztoj: Lassabban, Szofja. Nincs kedvem vagdalozni. Jó dolog a pihenés... Persze, ha van mit kipihenni.

Szofja Andrejevna: Történetesen Lev késő estig dolgozott.

Tolsztoj: Megint írt valamit? Úgy látszik, nem tudom róla lebeszélni.

Szofja Andrejevna: Téged le lehetett?

Tolsztoj: Ami azt illeti, nem emlékszem rá, hogy valaki is megpróbálta volna. Talán azért, mert nem olvastam fel lépten-nyomon, amit írtam.

Szofja Andrejevna: Nem mindenki olyan szerencsés, hogy feltétlenül tud hinni magában. Levnek szüksége van a megerősítésre.

Tolsztoj: Én már százszor megerősítettem abban, hogy sose lesz jó író.

Szofja Andrejevna: Kegyetlen vagy. Ahogy csak egy istenáldotta tehetség lehet egy sikerért küzdő emberrel, aki ráadásul a fia.

Tolsztoj: Sikerért küzdő ember? Ez Lev? Ha ez így van, még rosszabb. Én sosem írtam a sikerért.

Szofja Andrejevna: Nem gondolod, hogy könnyű ezt állítani valakinek, akinek csak sikerekben volt része?

Tolsztoj: Szonya! Te tudod, hogy nekem sosem ez volt az igazán fontos. Amikor a Háború és békét diktáltam neked, csordultig voltam örömmel. Mellesleg te is, ha jól emlékszem. Néha könnyeztünk is, enni sem tudtunk felindultságunkban. Róttam a szobát, mint valami holdkóros, és mámoros voltam attól, milyen értelmesen élek. Ez is tévedés volt, persze. De a sikerhez semmi köze nem volt, erre esküszöm.

Szofja Andrejevna: Nem értem, mi volt tévedés.

Tolsztoj: A mámor, az a nagyképű megrészegeedés önmagam, pontosabban a munkám fontosságától.

Szofja Andrejevna: Ugye nem azt akarod mondani, hogy értelmetlen dolog volt megírnod a Háború és békét?

Tolsztoj (leül, leveszi a sapkáját, komótosan az asztalra teszi, és lassan, mosolyogva a felesége felé fordul): Természetesen igen. Az volt. Vagy legalábbis nem fontos.

Szofja Andrejevna (nem tud uralkodni magán): Lev! Lev!

Tolsztoj: Hagyjuk, Szonya, hagyjuk.

Szofja Andrejevna: Hát mindent el akarsz venni tőlem? Mindent?

Tolsztoj: Nem értelek. Fogalmam sincs, mért izgattad fel ennyire magad.

Szofja Andrejevna (széttárt karral Szergej felé): Fogalma sincs! Érted, Szerjózsa? Fogalma sincs!... (Kirohan.)

Tolsztoj: Esküszöm, nem tudom, mi olyat mondhatnék, aminek ne valami hasonló lenne a vége.

Szergej: Tudod, milyen érzékeny mostanában. Te vagy az erősebb, apa. Neked kell rajta segítened.

Tolsztoj: De hát miért, az isten szerelemére? Miért szorul segítségre? Ki fenyegeti? Mitől fél?

Szergej: Talán attól, hogy elveszít. Tudnod kell, hogy nem tudna nélküled élni.

Tolsztoj: Kicsit kényelmetlen ilyesmit a saját fiamtól hallani. „Nem tudna nélküled élni.” Szergej, elmúltam hatvan éves. Amire vágyom további életemben, az minden, csak nem egy melodráma. Hősnőre sincs szükségem, csak egy asszonyra, aki megérti, hogy a lelkiismeretem szerint akarok élni. És itt nem lehet. (Feláll, megrázza magát). Különben majd megoldódik

minden. Talán nem is olyan sokára... Mondd csak, ugye Tánya és Mása ma délután érkeznek?

Szergej: Úgy tudom.

Tolsztoj: Mása nagyon hiányzott.(Szünet). Persze Tánya is...

(Csönd. Szergej rágyújt.)

Tolsztoj: Néha még mindig megkívánom a dohányt...
Elég bűdös, hallod-e...

Szergej: Ez mind semmi Gubarjov szivarjához képest.

Tolsztoj: Á, hát ott voltál? Mi a benyomásod róla?

Szergej: Elég unalmasnak tűnt. De téged majdnem isteni áhítattal tisztel. Azt hiszem, nem tudja eldönteni, Pierre Bezuhov vagy inkább Levin legyen-e. De minden erőlködése ellenére a leginkább Mihail Andrejevics Gubarjov marad – és ettől szörnyen szenved.

Tolsztoj: Ostoba ember. Én semmi más nem szeretnék lenni, csak Lev Tolsztoj.

Szergej: Gondolom, az ő is szívesen lenne.

Tolsztoj: Szerjózsa, ne tegyél úgy, mint aki nem érti. Nem a híres íróra gondolok – nevetséges és hiú dolog volt azt hinnem, hogy az a dolgom az életben, hogy több ezer oldalt telefirkáljak.

Szergej: Apa, ez azok közé a dolgok tartozik, amikben nem értek egyet veled.

Tolsztoj: Á, szóval több is van belőlük?... De talán így van rendjén. Különben majd máskor beszélünk erről. Hallom anyád hangját. Igyekszem nem ingerelni, hiszen – ugye, így mondtad – én vagyok az erősebb.

(Kívülről hallani lehet, ahogy Szofja Andrejevna a kocsissal veszekszik.)

Szofja Andrejevna: Megőrülök veled, Filicska! Tegnap kaptad ezt a fehér kesztyűt, és nézd meg: csupa mocsok. Mi van ezen? Szenes pincében kotorásztál, vagy mi a csudát műveltél? Így akarsz végighajtani a falun – szégyent hozol ránk? Vigyázz, mert megjárhatod könnyen, ha még egyszer így meglátlak. Kotródj! És levedd nekem azt a kesztyűt, mielőtt elindulsz!.

(Közben belép a szobába, mögötte Lev, a kisebbik fiú is.)

Lev: Jó reggelt mindenkinek!

Tolsztoj: Reggelt? Lassan dél lesz, fiatalúr.

(Lev nem reagál, teát tölt magának.)

Szofja Andrejevna: Mondtam, hogy későn feküdt le.

Tolsztoj: Igen, valóban. Miért is?

Szofja Andrejevna: Írt, Ljova. És te ezt pontosan tudod. Látod, hogy kínos neki erről beszélnie.

Tolsztoj: Nem látom be, miért. Mért csinálja, ha szégyelli?

Szofja Andrejevna: Jaj, nem erről van szó. Ha Lev egyáltalán szégyenlős, csakis előtted, s tekintve a te írói hírnevedet, ez több, mint érthető.

Lev: Anya, nem beszélhetnénk másról?

Tolsztoj (feláll): Valóban. Lássunk neki az igazán fontos teendőnknek. Mi lesz a mai programotok?

Szergej (ő is feláll): Igaz, Filicska mindjárt indul a postáért. Van egy-két levelem, amit el kell küldenem vele.

Lev: Most, hogy említéd... Nekem is kéne... (Kimennek)

Tolsztoj: Filicska, a kocsisunk... Ha jól hallottam, jól megkapta tőled a magáét.

Szofja Andrejevna: Tudom, most mi következik. És persze nem kétséges, kinek a pártján állsz.

Tolsztoj: Valóban? Hát akkor halljam.

Szofja Andrejevna: Lev, fáradt vagyok – pedig még csak most kezdődött el a nap. Filicska rendetlen, pimasz, túl sokat enged meg magának. És nem csak ő... Ebben a házban a cselédek pontosak tudják, hogy biztonságban vannak. Nincs fenyegetés kérlelhetetlen szigor – és ha én keményebben rendreutasítom őket, a legmagasabb helyről érkezik a segítség.

Tolsztoj: Azaz tőlem?

Szofja Andrejevna: Úgyis tudod a választ.

Tolsztoj: Lehetséges, hogy nincs igazam – már ami magát Filicska mulasztását illeti. Filicska rendetlen, mocskos, faragatlan. De te rendreutasításról beszéltél, amit pedig én hallottam, az egy ember magalázása volt egy másik által.

(Láthatóan elönti az indulat)

Szofja Andrejevna: Már megint túlzol. Próbáld meg ezeket a dolgokat a Jasznaia Poljana-i ház egy székéből, és ne a nagybetűs ERKÖLCS magaslatából szem-

lélni. Oda én ugyanis nem érek fel. Nincs rá időm, hogy felkapaszkodjak.

Tolsztoj: Pedig azt kéne tenned. Vagy félrerúgni azt a széket, és egyszerűen felemelkedni.

Szofja Andrejevna: Nem megy, Ljova, nézz csak meg. Meglehetősen elnehezültem a lebegéshez. Többek között abban, hogy világra hoztam a gyermekeidet.

Tolsztoj: Ne játszd ki őket minden alkalommal, ha vitatkozunk!

Szofja Andrejevna: Hogy tehetnék másképp? Azt hiszed, Ljovocska, hogy keseríteném az életünket ezekkel a meddő szócsatákkal, ha csak rólam lenne szó? Lehet, hogy ez nem a legalkalmasabb időpont, hogy elmondjam, de szeretlek. Hidd el, követnélek, ha csak magamról kéne döntenem.

Tolsztoj: Elég! Egy szavadat sem hiszem. A gyerekek csak jó ürügyek – te egyszerűen nem akarsz úgy élni, ahogy én.

Szofja Andrejevna: És te? Fordítva feltetted már ezt a kérdést? Mi lenne, ha te próbálnál úgy élni, ahogy én szeretném?

Tolsztoj: Mi mást tettem évtizedeken keresztül? Tudom, biztosan tudom, hogy azt nem lehet tovább. Az nem élet.

Szofja Andrejevna: És ha én ugyanezt gondolom arról, amire te kérsz?

Tolsztoj (Megáll. Egészen közel hajol Szofja Andrejevnához): Akkor legjobb, ha elválnak útjaink.

Szofja Andrejevna: Meg kell örülni! (Kimegy)

(Lev jön be. Mikor meglátja, hogy apja egyedül van, megtorpan, szeretne visszafordulni, de már késő. Tolsztoj a botjával kopogtatja a padlót, s a fiát fürkészi)

Tolsztoj: Nos, elérted Filicskát?

Lev: Éppen hogy.

Tolsztoj: Megfigyeltem, hogy szinte mindennap küldesz vele valamit. Kíváncsi lennék, mit.

(Lev hallgat)

Tolsztoj: Értem. „Szó, szó, szó.”

Lev: Hamlet.

Tolsztoj: Igen. Bár Shakespeare-t nem nagyon szerettem. Te hogy vagy ezzel?

Lev: Zseni volt. Szerintem ez kétségtelen.

Tolsztoj: Szóval kétségtelen. Mondd, ismered az életét ennek a zseninek?

Lev: Valamennyire.

Tolsztoj: Nos, akkor bizonyára tudod, hogy fiatalon megnősült, miután teherbe ejtett egy nála idősebb nőt. Három gyermek apjaként otthagyta a családját – talán lopáson kapták, bár ki tudja. Londonban csinált szerencsét, sikeres ember lett. Meggazdagodott, megvette Stratford legnagyobb házát, nemesi rangot szerzett a családjának. Igazi „success story” – ahogy az angolok mondanák... És hogy én mit mondok? Azt, hogy elhanyagolta elemi kötelességét, és pontosan azt szolgált, amit a nyugati kultúrák azóta is – a pénzt és önmagát. Ami a műveit illeti, arra mondhatod, hogy azokkal minket szolgált. De én úgy látom, hogy a

művei sem az *igazán* fontos dolgokról szólnak. Csak úgy tocsognak a vértől, s a szellemek, kísértetek között megint csak a nyugati kultúra hősei: a hatalom, az önszeretet megszállottjai. Szerintem a Globe leégése nagyon is jelképes értelmű – ennyit ért a hír, siker, vagyon, amiért feláldozta a családját. Persze nekik szerezte a nemesi címet – apja nagyon vágyott rá. De apja és fia meghalt, mielőtt Shakespeare kiverekedte volna magának. Néha elképzelem, amint járja a magánytól kongó szobákat Stratford legnagyobb házában. Élete utolsó éveiben már nem írt. Sokak szerint elkomorodott. Szerintem csak megértett valamit.

Lev: Ez is egy nézőpont.

Tolsztoj: Nem, ezek a tények.

Lev: Igen, de egy olyan embert, mint Shakespeare, más mércével kell mérni.

Tolsztoj: Ezt meg ki mondja? Csak egy mérleg van, és egyetlen súly nyomja le: a szeretet. Nem az ön-, hanem a mások iránti szeretet. És ezen a mérlegen Shakespeare könnyebbnek találtatik, mint Filicska, aki kora hajnaltól késő sötétedésig a családjáért dolgozik.

Lev: Nyilván én is könnyűnek találatok azon a mérlegen.

Tolsztoj: Shakespeare-ről beszéltünk, nem? Te meg ő – egészen más.

Lev: Ha ezzel arra célzol, hogy amit írok, fabatkát sem ér, akkor nem kell tovább folytatnod.

Tolsztoj: Túlságosan érzékeny vagy erre, Lev. Hogy is mondhatnék véleményt az írásaidról, hiszen csak egyet olvastam, s azt is nagyon régen.

Lev: Nem mondhatnám, hogy erősködsz, hogy mutassam meg őket.

Tolsztoj: Igen... Megmondom, miért. Korántsem azért, mert hiányolom a tehetséget belőlük. Nem is tudom igazán, mi az. Vagyis ha használnám a szót, nem a művészet szempontjából tenném. Tehetség – azaz képesség arra, hogy jól, teljesen éljünk. Ma így értelmezem ezt a szót. De persze tudom, mire gondolsz. Csakhogy amit teszel – szóval, hogy írsz – nem is szándékozom a szerint megítélni, jó-e vagy sem. Mások – akiknek nyilván elküldöd az írásaidat, talán így olvassák őket. Lehet, hogy sóhajtanak: „Ez az!”, de lehet, hogy így: „Hát ez se az apjára ütött!”

Lev: Apa, kérlek!

Tolsztoj: Hallgass végig! Ami engem illet, egyetlen cél vezet: megértetni veled, hogy sokkal nagyobb dolog jól élni, mint jól írni. Ezért csupán az előbbi izgat, és édes mindegy, mit mondanak az úgynevezett egyéb tehetségről. Akár veled, akár önmagammal kapcsolatban.

Lev: Nos, te már könnyen megengedheted magadnak, hogy semmibe vedd mások véleményét. De hát valahol ez is az önzés egy formája, nem gondolod?

Tolsztoj: Nem hiszem, Lev. Nem az embereket veszem semmibe, csak az írói dicsvágyat. A hírnév, amit – látom – nagyon is szeretnél elérni, ezt a vágyat táplálja.

Lev: Szerinted akkor mit kellene tennem?

Tolsztoj: Tudod te azt, Lev. Most nincs kedvem újra elmagyarázni a nyilvánvalót.

Lev: A TE nyilvánvalódat.

Tolsztoj: Szerintem nincs több nyilvánvaló.

Lev (előnti az indulat): Úgy beszélsz, mint egy isten. Nemhiába tartanak sokan prófétának. De nagyon is erőszakosan térítesz.

Tolsztoj (mosolyog): Már megint felfingereltelek. Indulatos vagy, mint amilyen én voltam a te korodban. Azt hiszem, jót tett volna nekem egy apa, aki segít. (Felsóhajt.) De elég ebből. Megyek dolgozni. Gondolom, te is – még ha nem is ugyanazt értjük rajta. Este itthon leszel, ugye?

Lev: Igen, de miért?

Tolsztoj: Megjönnek a nővéreid. És szeretnék vacsora után beszélni veletek. Rendben?

Lev: Hát persze.

Tolsztoj (feláll): Gyere fiam, lássunk munkához.

3. jelenet

(A ház szalonja. Szergej ül bent egyedül. Újságot olvas. Megjelenik Mása és Tánya; Tolsztoj lánya.)

Szergej: Á, hát itt vagytok? Merre bujkáltatok? A vacsora után nagyon eltűntetek.

Mása: Ki kellett kicsit szellőztetnem magamból azt a sok feszültséget. Már egészen elfelejtettem, milyen kellemetlenek is ezek az együttes vacsorák.

Szergej: Én most inkább nagyon is békésnek éreztem a légkört. Apa kivételesen nyugodt volt.

Mása: Igen, és ez az, ami engem aggaszt. Jaj, Szerjoczsenyika, ismered apát. Ez nem ő. Készül valamire. Nyilván azért is hívott minket össze a szalonban.

Szergej: Ez valószínű, de azért az túlzás, hogy már azért is aggódsz, ha nem ideges. Amúgy sem szabad magadat izgatnod. Akkor mire való volt a két hét Jalta?

Tánya: Szergejnek igaza van, Mása. Túl érzékeny vagy. Szerintem sokat javult a helyzet, mialatt Jaltában voltunk.

Mása: Sajnos, én nem vagyok ilyen vak az árnyalatok iránt. Vagy jobban figyelek apára.

Tánya: Édes istenem, már megint a régi nóta. Képzeld, Szerjózsa, nap mint nap ezt hallgattam.

Szergej: De mit is?

Tánya (legyint): Á, nem érdekes. Tényleg nem az. Már beszélni is unok róla.

Mása: Csak mondd nyugodtan! Igen... tényleg sokat beszéltem apáról, mert... mert vérzik érte a szívem. Miközben a napsütésben feküdtem az erkélyen, arra gondoltam, mit csinál ez a boldogtalan, csodálatos ember, aki az apám...

Tánya: És anya? Rá mért nem gondoltál?

Mása: Gondoltam rá is Sajnálom őt is, de nem értem. Ő a kényelmét védi, míg apa a lelkiismeretét.

Tanya: Megható ez a lelki nemesség. Csakhogy Mása, elég lenne egy napunkat Jaltán elmesélni apának, hogy teljesen elkeserítsd. Igen, ne nézz így! Mit is tettünk mi két hétig? Heverésztünk, hagytuk, hogy mindent a helyünkbe hozzanak, semmiségekről pletykáltunk ostoba, üres kisasszonyokkal, akik pofon vágták a cselédjüket, ha fésülés közben meghúzták véletlenül a hajukat. Na persze, közben buzgón sajnáltuk apát, anyát – aztán felöltöztünk, s eltöltöttünk egy tökéletesen hasztalan estét valakinek a szalonjában. Nem is értem, mért érzed úgy ezek után, hogy te érted apát?

Mása: Ott Jaltán valahogy elgyengültem... Az a sok henye ember, akiknek a ruhájából egy család több hónapig tisztességesen megélne...

Szergej: Csak lassan, Mása. Ha így nézed a dolgokat, egy pohár tejet sem ihatsz meg lelkiismeret-furdalás nélkül.

Mása: De igen. Csak neked kell megfejned a tehenet.

Szergej (feláll, rágyújt, s mosolyogva megsimogatja Mása haját): Kishúgom, te tényleg nagyon fiatal vagy...

(Mása bosszúsan hátat fordít neki.)

Tanya: Igen, Mása fiatal, és persze igaza van. De amikor olyan jó reggel aludni, míg valaki az asztalra teszi nekünk a tejet. Felkelni sötétben, kimenni a trágyaszagú istállóba... nos, szép ez, csak éppen soha nem fogjuk megtenni.

Mása: Te talán nem. De én meg fogom próbálni.

Tánya: Ám legyen... Sok szerencsét. Nem is mi vagyunk itt a fontosak. Vannak mások is, akik szenvednek ettől a helyzettől. Mi van például Levvel?

Szergej: Nem mondhatnám, hogy nagyon megférne apával. És tudod, ez egyszer nem tudom apát hibáztatni. Levet nem lehet lebeszélni az írásról, és amiket idáig olvastam tőle, szóval, talán jobb lenne, ha felhagyna vele. Végtelenül ingerli apa, aki semmibe veszi a tehetségét, amiért ő mindent odaadna. Nagyon érzékeny, úgyhogy legyetek vele kíméletesek.

Tánya: Nem tudom, mindig is az volt az érzésem, hogy nem lesz boldog ember. Már gyerekkorában is olyan örömtelen volt.

Mása: Csak a tépelődő hajlamot örökölte apától, a tartalmat nem...

Szergej: A mi kis szigorú Másánk... Húgocskám, légy egy kicsit megértőbb.

Tánya: Ez ama erények, közé tartozik, amiben Másenka nem jeleskedik. Vagy ha igen, csupán egy emberrel kapcsolatban...

Szergej (aki az ablaknál áll): S ha jól sejtem, hogy kire célzol, akkor jelenthetem, hogy Másenka mindjárt gyakorolhatja ritkán megcsillogtatott erényét... És Lev már megint késik... Nem értem, miért nem tud pontos lenni, mikor tudja, hogy ez mennyire ingerli apát...

(Belép Tolsztoj és Tolsztaja grófnő. Tolsztoj kitárja a kezét, Mása és Tánya odamegy hozzá, és átölelik. Egy

darabig így maradnak, aztán Tolsztoj kibontakozik az ölelésükből.)

Tolsztoj: Hadd nézzelek benneteket. Úgy látom, kikerekedett kicsit az arcod, Másenyka. Határozottan jobb színben vagy. Feltétlenül szeretném, ha beszámolnátok a két hetetekről, hiszen az asztalnál erről nem is volt módunk beszélni. De nem most, mert most el kell valamit intéznem, valamit, ami nekem nagyon fontos. Itt van mindenki?

Tánya (feszengve): Majdnem mindenki, apa...

(Tolsztoj körbenéz, aztán leül egy székre:)

– Szóval Lev... Fiatal koromban én is mindenholnan elkéstem. Már nem emlékszem, azért-e, mert ezt olyan elegánsnak tartottam. De most már, hogy őszinte legyek, olcsó és otromba dolognak tartom csupán. (Hirtelen dühbe gurul.) Mintha nem mondtam volna el külön is a fiatalúrnak! Ezek az úri tempói megrémítenek. Azt már meg sem említem, hogy akkor kel, amikor mások már kétszer elfáradtak a napi munkában. (Feláll, nyújtózik egyet.) Na de valójában épp ez az, amin szent elhatározásom nem rágódni többet.

Szergej: Ez jól hangzik apa.

Tolsztoj: Nem, Szerjózsa, cseppet sem, de mit tegyek?... Na, mesélj addig Másenyka, mit csináltatok Jaltában, azon kívül, hogy remélhetőleg teljesen meggyógyultál.

Mása: Ó, apa, ne aggódj. Jól vagyok. Mindenki nagyon figyelmes volt, és vigyázott rám. Tánya szinte nem is engedett megmoccanni.

Tolsztoj: Találkoztatok ismerősökkel?

Mása: Hát persze, másképp nem is lehetett. Szinte minden délután vizitbe mentünk.

Tolsztoj: Helyes, Mása. Az is kell biztosan. Ne meressz rám ilyen aggódó szemeket! Tudom, hogy Jasznaja Poljana nem a legérdekesebb egy fiatal lány számára.

Mása. Apa, dehogyis, épp hogy csak...

Lev (belép, szinte futva): Bocsánat. Úgy belemerültem a munkába.

Tolsztoj: Ez az egyetlen mentség, ami elfogadható. A munka. Ugyanakkor, édes fiam, muszáj megjegyeznem, hogy nem találok semmi eredetit abban, ha valaki folyton elkésik.

Szofja Andrejevna: Hogy jön ide az eredetiség?

Tolsztoj: Szofja, okosabb vagy te ennél. De hagyjuk. Nem akarok veszekedni, s általában azzal a szándékkal jöttem, hogy ezt kinyilvánítsam. Szeretném, ha leülnétek, és végighallgatnátok. Tudom, milyen sokszor voltatok kénytelenek ezt megtenni, s azt is, hogy ebben a legtöbbszor nem sok örömetök telt. Ígérem, ez lesz az utolsó az én „szentbeszédeim” sorában.

Szofja Andrejevna: Megijesztesz, Ljova.

Tolsztoj (szinte vidáman): Ijedelemre semmi ok, asszonyom. Szerintem a Jóistenen kívül mindenki elégedett lesz – valamennyire még én is. Szóval... tudjá-

tok, mi a véleményem arról, ahogyan éltek. Sokszor és sokféleképpen próbáltam elmagyarázni, hogy milyen szerencsétlenné teszitek magatokat azzal a henye, pazarló élettel, amittől nem tudtok szabadulni. Annyiszor nekirugaszkodtam, de mindannyiszor azt láttam az arcotokon, hogy nem értitek meg: a munkátlan élet szegény, miközben embertársaitok belerokkannak a munkába. Ne nézz az égre, Lev, mert oda is – csak sokkal szebben és igazabban – ez van írva, még ha te nem is tudod kiolvasni. Ó, hányszor terveztem el, amint együtt élünk és dolgozunk a másokért való szolgálat szép, csendes ritmusában! De ti nem akartok másokat szolgálni.

Mása: Apa, miért mondd ezt? Én... én értelek, és majd megpróbálunk úgy élni...

Szergej: Másenka, beszélj a magad nevében!

Tolsztoj: Szergej, ezt mindig szerettem benned. Messze vagy, de őszinte vagy. Tudod, Nyikolájra emlékeztetsz.

Szofja Andrejevna: Kire? Csak nem a bátyádra gondolsz?

Tolsztoj: De rá. Mért csodálkozol ezen?

Szofja Andrejevna: Tudod, az én emlékeimben egy megkeseredett és alkoholista Nyikoláj él. Ez lenne Szergej?

Tolsztoj: Te nem ismerted azelőtt. Igen, a Kaukázus tönkretette. Én is épp hogy el nem vesztettem ott. Tudjátok, a Kaukázus valami döbbenetesen gyönyörű és vad világ. Ilyen intenzív szépségben könnyen össze-

roppan az ember. Emlékszem azokra a céltalan estékre: a tiszti garnizon, vodka, dohányfüst, részeg fecsegés, aztán kilépsz a mélykék levegőbe, nézed a csendes, nyugodt hegyeket, állsz ebben a hűvös és örökkévaló makulátlanságban a magad vodkaszagával, nyelveden a dohányíz, amitől hirtelen hányingered lesz, s annyira, de annyira gyűlölöd magadat... Igen, én időben otthagytam... Nyikoláj maradt, és végképp meggyűlölte magát. Ezért aztán idő előtt elpusztította. De azelőtt, fiatal fiúként, ilyen volt, mint most Szergej. Ha nem-et kellett mondani, ő tudta mondani. Nem tett elé egy „most”-ot, és nem bánta senki, mert az őszintesége sosem volt elszánt. ... De nem erről akartam beszélni. Hol is tartottam?

Szofja Andrejevna: A pazarló életünknel. De mondhatom, Ljova, kicsi csalódott vagyok. Az előkészületekből arra következtettem, hogy most valami újjal fogsz előállni.

Tolsztoj: Jön az is, Szofja, csak várd ki a végét. Üljetek le.

Szofja. Andrejevna: Olyan hivatalos vagy, mintha valami irodalmi társaságban lennél.

Tolsztoj: Miket beszélsz, Szofja. Életemben nem jártam irodalmi társaságba. Ha hasonlatot használsz – amit amúgy nem tanácsolok –, legalább pontos legyen. Miért nem azt mondod: hivatalos vagy, mint egy hagyatéki tárgyaláson?... Azt biztos állíthatom, hogy ez sokkal pontosabb hasonlat lenne.

Szofja Andrejevna (nyugtalanul): Mire készülsz?

Tolsztoj: Csak arra, amit már régen meg kellett volna tennem: rátok hagyom a vagyonomat.

(Csönd, feszengés. Végül Tánya szólal meg bátortalanul.) – Apa, de hiszen még élsz.

Tolsztoj: Tévedsz, kedvesem Majd csak ezután fogok. Előbb meg kell szabadulnom a bűnömtől, amitől nem akartok önként eloldani.

(Hosszú csönd, a gyerekek köhécselnek, mocosognak, Szofja Andrejevna megkövülten ül a székén.)

Tolsztoj (körbenéz, Lev köhint, majd Mása is. Tolsztoj végül a felesége felé fordul): Nos, te nem mondasz semmit, Szofja?

(Szofja Andrejevna nem felel.)

Tolsztoj: Na, elmondom még egyszer. Tehát, hogy mindenki értse...

Szofja Andrejevna (hirtelen feláll, arca rendkívül felindult): Értem én, Lev, nem kell, hogy elmagyarázd. Jól kigondoltad, hogy porig alázz. A nagylelkű apa és férj, aki szánakozva odadobja a pénzét a koncra éhes rokonainak, ha már nem bírnak azzal az alávaló természetükkel. „Egyétek a kenyерemet, aminek én meguntam az ízét.” Enyém a szabadság – anyátoké meg a szégyen, hogy ő nem képes erre. Osztozkodjatok kedveseim, égjen a fületek közben, anyátok majd ezt is elviseli.

Tolsztoj: Miről beszélsz, Szonya? Mit kell neked elviselni?

Szofja Andrejevna: Hogy egészen konkrét legyek: téged. A te alávaló jószágodat. Ezt az emberbaráti hókuszpókuszt, amellyel bele akarsz kergetni a lelkiismeret-furdalásba. Ezt a te álságos mélységedet, amelyből már egyáltalán nem látsz ki. De nem tagadod meg magad, Lev. Hiába, tehetségesnek születél. Az vagy mindenben. *Igazán* remekül kitaláltad. Most aztán színt vall majd mindenki, igaz? Akármit is teszek, könnyűnek találtatok. Te meg a kis parasztingedben átnyargalsz rajtam. A legtöbb, amit várhatok, hogy szánakozó sóhajjal lenézel rám, mielőtt megtaposol...

Tolsztoj: Szofja, azonnal hagyd abba!

Szofja Andrejevna: Soha! Érted, Lev, soha! Nem fogom szégyellni magam azért, mert ehetek és ihatok eleget! Nem fogom megengedni, hogy a gyerekeim állandóan lehajtott fejjel járjanak, mert az apjuk megveti őket. És ha arra számítottál, Lev, hogy majd a gyerekeid a karodba omolva tiltakoznak, s lelki közöségben egyesülnek veled eme csodálatos felajánlásod nagyszerűségétől megszégyenülten és meghatva, akkor jól nyisd ki azt a vaksi szemedet...

Szergej: Anya, csillapodj!

Szofja Andrejevna (szinte már rosszul van): Te engem ne utasíts rendre! Így se kapok már levegőt apádtól ebben a házban. De hogy ezt megtette velem... ezt... ezt nem nyelem le szó nélkül. Szóval nézzen körül, tisztelt gróf úr! A gyermekei mintha nem tiltakoznának elég gyorsan a kedves papa könnyfacsaró ajánlata hallatán. Pedig mi mást is akarhatna?

Tolsztoj (fokozatosan őt is elönti az indulat): Szofja, miért kényszerítesz ilyen méltatlan jelenetre? Nem vártam semmit, nem akarok semmit, mindössze azt akartam, hogy tudjátok: titeket illet a vagyonom, s ha egyáltalán érdemes kérnem tőled valamit, az az, hogy hagyjál kedvemre szegénynek lenni!

Szofja Andrejevna: Te ostoba! Hát azt hiszed, lehetsz te valaha is szegény? Nem! Te szegényen is gazdag leszel! Fogsz te valaha hadakozni a bensődet mérgező fojtó irigységgel, ha egy gazdag emberre gondolsz? Fogsz te felébredni azzal a gyomorrángató kérdéssel, hogy nekik miért és neked miért nem? Hogy fogadod el égő arccal egy utálatos pénzeszsák mosolygó segítségét, akit legszívesebben leütnél? Fogsz te a plafont bámulva feküdni az ágyon, s azt tervezgetni, mit tennél, ha mégis sikerülne valami?... Ébredj, ébredj! Ez a szegénység. A kívül maradás bánata, nem csak szerény, csöndes vacsora és primer érzelmek. De te bent voltál, érted?!... Hogyan is érthetnéd meg azokat, akik a kerítés mögül sóvárogva lesnek be! Hogy is hiheted, hogy közéjük vegyülhetsz! Te szegény, szinte sajnállak, hogy okos ember létedre ilyen ostoba vagy.

Tolsztoj: Szofja, elég volt abból, hogy a gyerekeim előtt sértegetsz. Kérlek, vonulj egy percre félre velem.

(Az asszony némileg lecsillapodik, s a színpad szélére jönnek. A gyerekek tanácstalanul ülnek a széken, csak Lev lóbálja meglehetősen oda nem illően a fejét, s Szergej áll fel, hogy rágyújtson.)

Tolsztoj (a hangja remeg, láthatóan fékezi magát): Szofja, amit az imént műveltél, megbocsáthatatlan volt.
Szofja Andrejevna: Eszembe sincs a bocsánatodat kérni.

Tolsztoj: Nem is kell – anélkül is megkapod. Meglehet, elhasználódott a te idegrendszered is. De egyet jegyezz meg: amit az előbb mondtam, szent elhatározásom. Már minden előkészületet megtettem hozzá. A papírmunkát elvégezték azok, akiknek ez a tiszte. Az aláírásokra várnak. És nem, érted: NEM gondoltam azt, hogy bármelyikőtök is úgy fog dönteni, hogy nem ír alá semmit. Fűtyülök rá, elhiszed-e. De még valamit tudnod kell: ami a további írásaimat illeti, annak szerzői jogát az orosz államra ruházom.

Szofja Andrejevna: Mit mondasz? Ez... Lehetetlen!

Tolsztoj: Milyen nevetséges is ez, Szonya. Az előbb attól fordultál ki magadból, hogy álszent módon nagylelkűsködöm a családommal, most meg az a bajod, hogy nem teszem.

(Az asszony döbbenten áll, talán még bénultabb, mint az előző kijelentés után. Aztán sokkal bizonytalanabb hangon szólal meg:) – Ljova, hogy értsük ezt? Csak nem adsz mindent az orosz államnak?

Tolsztoj: Csak jobb híján, Szofja, jobb híján. Mert-hogy a Jóisten címét nem ismerem. Nyilván oda kéne postázni minden egyes kopejkát, hiszen onnan kaptam a tehetséget is, amiért megfizetnek. De talán ez is tetszeni fog neki.

Szofja Andrejevna: Hogy nekem tetszik-e, az láthatóan nem szempont.

Tolsztoj: Tévedsz, Szonya. Szeretném, ha tetszene. Könnyebb lenne.

Szofja Andrejevna: És ha nem?

Tolsztoj: Akkor csak az történik, amire inkább számítottam.

Szofja Andrejevna: Neked aztán mindenre van válasszod, igaz? Hát igen, még a családi vitákban is előnyben van egy író, aki jól forgatja a szavakat. Én csak a fakanalat forgatom, mit szólok hát bele? Csak hát miből lesz az a leves, ha te elajándékozol mindent az államnak?

Tolsztoj: Úgy látom, Szofja, nem hallasz jól. Nekem viszonylag jelentős vagyonom van, amit azokkal a könyvekkel is gyűjtöttem, amelyek ifjabb koromban íródtak. Jól jövedelmeznek még azok mindig. Nem szívesen, de azt meghagyom nektek. Bizonyos értelemben az újjászületésem előtt alkottam őket, nem *igazán* a lelki gyermekeim, inkább hozzátok tartoznak.

Szofja Andrejevna: Igen, hozzánk... meg több millió emberhez, akiknek boldog perceket szerezteél velük... De meg kell jegyeznem, hogy ha ilyen rendkívül adakozó kedvedben vagy, eszedbe juthattak volna a gyerekeid. A Jóisten talán azt is jó néven vette volna.

Tolsztoj: Szofja, már mondtam: csak az ezután születő műveim szerzői jogáról van szó. Minden más a tiétek. Habár ezt meglehetősen sértőnek érezted még

az előbb. Egyébként meg a gyermekeim jó része abban a korban van, amikor már nem az apjuknak kellene eltartani őket.

Szofja Andrejevna: Ezt te mondd, aki még az egyetem se voltál hajlandó elvégezni? Olvastam a naplód, és nem hiszem, hogy joggal vethet bármit is a gyerekei szemére az, aki majdnem elkártyázta az anyai örökségét...

Tolsztoj: Hallgass, mert nem tudom, hogy... Tudod, Szofja, amikor a naplóm megmutattam neked, úgy hittem, itt van egy csodálatos, értékes fiatal lány, aki nek tisztán kell látni engem ahhoz, hogy igaz legyen a kapcsolatunk. Én úgy nyújtottam át neked fiatalkori bűneimet, mint tükröt, amelyben megláthatod azt is belőlem, amit nem ismerhettél. Vallomás volt ez – nehéz, terhes és arról szólt, mennyire becsüllek és szeretlek. Hogy akár magam ellen is megvédlek, ha nem tudsz megbirkózni a múltammal. Undorító dolog volt ilyen aljas módon kijátszani most ellenem. Nekem szép emléke volt sajnos tökéletesen tovatűnt közös múltunknak.

Szofja Andrejevna: Jellemző rád ez a gondolkodás. Nemes lelkű leszek, még ha a másik bele is pusztul. Tudod, mit értél csak el azzal a naplóval? Hogy félttem, mert rád néztem, s láttam azt a lumpoló részeges, aki cigánylányokat fektet le, aztán Tbiliszből kezel-teti a vérbaját!

Tolsztoj: Itt hagyd most abba, mert nem állok jól magamért. Milyen közönséges is tudsz te lenni! És ne

hidd, hogy megcsalsz. Tudom, miért vagy ilyen izgatott. A pénz, kedvesem, az izgat – a többi mind csak hazugság. Akkor legyen bátorságod örülni neki!

Szofja Andrejevna: Igen is, izgat a pénz. Legalábbis az, hogy a könyvkiadód fölözik le a hasznát a munkádnak.

Tolsztoj: Szeretnélek felvilágosítani arról, hogy az én munkám hasznát – ha van ilyen – csakis az olvasóim fölözik le. A többi nem érdekel és undorít.

Szofja Andrejevna: Akkor – ha mindegy – add nekünk inkább! (Hirtelen elhallgat, rájön, hogy valami árulkodó csúszott ki a száján.)

Tolsztoj (keserűen elmosolyodik:): Hát ezt magyaráztam az előbb, Szofja. Csak őszintén. Ez már egyenes beszéd. És most – hogy szépen sikerült kikerekítetted a lényegét, menj vissza a gyerekekhez, s beszélj velük. Én megyek, végtelenül kimerített ez a beszélgetés.

Szofja Andrejevna: Szóval győztél megint, ugye?... S ahogy az lenni szokott, elvonulsz. Hadd örüljek meg itt magamban.

Tolsztoj: Más dolgod van most – beszélj a gyerekekkel. Holnap reggel jön az ügyvéd, addigra szedd össze magad. Én is megpróbálom, s nem tudom, sikerül-e.

(Majdnem kívánszorog a szobából.)

Szofja Andrejevna: Csak azt ne hidd, hogy...

(Csapódik az ajtó. Az asszony kétségbeesetten áll, aztán megrázkódik, s visszafordul a színpad belseje felé, majd elindul a gyerekek irányába.)

4. jelenet

(Tolsztoj a verandán ül, csend van, tücsökciripelés. Egyenesen tartva magát egyszerűen csak néz a távolba és teázik. Hosszú csend, majd szinte nesztelenül belép Tolsztoj barátja és leghűségesebb, leglelkesebb tanítványa, Csertkov.)

Csertkov (Tolsztoj mögé áll, s vállára teszi a kezét): Örülök, hogy itt találom, Lev Nyikolájevics. Az inas elküldött azzal, hogy családi megbeszélés van.

Tolsztoj (megfordul, felderül az arca): Volt, vagy talán pontosabban: lett volna. De tudja, hogy itt általában semmi sem úgy sikerül, ahogy én azt eltervezem.

Csertkov: Csak nem arról volt szó, amit... Lev Nyikolájevics! Látom az arcán! Látom! Hát megtette!

Tolsztoj: Mondja, mit lát az arcomon?

Csertkov: Nem tudom, hogyan fogalmazzak, hogy ne tűnjek nagyon patetikusnak. Ha azt mondom: a szabadságot, túl általánosan fejezem ki magamat. De jobb híján ezt választom.

Tolsztoj: Különös, hogy ezt mondja. Én azt hiszem, egyszerűen csak végtelenül szomorú vagyok.

Csertkov: Lev Nyikolájevics, de hát miért? EZEK UTÁN igazán nincs rá semmi oka.

Tolsztoj: Tudja, a családom... Pontosabban Szonya. Úgy érzem, megbecstelenítette az egészséget, megmérgezte a gyűlölettel, s rám ragasztotta a gyűlölködést. Nehezemre esik kimondani, de maga a legjobb barát-

tom, muszáj bevallanom: jelenleg úgy érzem, az, ami a legjobban mérgezi az életemet, s akadályoz az Istenhez vezető útban, nem is a vágyom, hanem ez a rövidlátó, izgága asszony.

Csertkov: Tudja, mi erről a véleményem.

Tolsztoj: Hát persze, hiszen kifejtette már többször. De hát nem olyan könnyű magunkra venni azt a terhet, hogy elhagyunk valakit, akitől ezzel elveszünk mindent.

Csertkov: Fájdalom látni, hogy ön, Lev Nyikolájevics, s saját jószágának a foglya ebben a helyzetben! Mit is mondhatnék? Talán csak azt, hogy nem hiszem, hogy Szofja Andrejevna beváltaná az öngyilkossággal való fenyegetéseit.

Tolsztoj: Ebben az esetben a „lehet” nem elég. De még a biztos sem. Képtelen vagyok boldogabbá lenni valaki boldogtalansága árán.

Csertkov: De hát a felesége így is boldogtalan. Lehet, hogy esélyt adna neki, hogy megértse: nem is függ öntől annyira a boldogsága.

Tolsztoj: Ehhez már nem elég fiatal... Néha elnézem, ahogy sűrög – forog, ahogy hajladozik, intézkedik, fújtat, hátrasimítja a haját, s olyan szédítően idegen... Képtelenség, hogy ez ugyanaz a nő, akinek a közelében elfogyott a levegőm a megindultságtól. Hová lett a bája? Mikor veszett bele ebbe a tolakodó hétköznapi igyekezetbe? (sóhajtva feláll, sétálni kezd. Megáll Csertkov előtt.): Könnyű magának, Vlagyimir Grigorjevics. A felesége valódi lelki társa. Ne bántódjon

meg, de nem hiszem, hogy egy boldog házasságban élő ember megértheti, micsoda kín együtt élni valakivel, akit nem szeretünk. Tudja, néha elképzelem, hogy valami csoda folytán eltűnik az életemből a feleségem, Nem én vagyok az oka, persze, mert a büntudat akkor úgylis mindent elrontana. Valami új életben, szabadon látom magam, s olyan, mintha fényes, tiszta szellő lennék, vagy mintha egy harmatos nyári reggelen teleszívnam a tüdőmet friss levegővel. S helyette ez az áporodott, savanyú, keserű levegő... meg fogok tőle fulladni. A minap odáig jutottam, hogy szabályosan örvöngeni kezdtem csak azért, mert a feleségem bejött a szobámba a fiókomba rakni a fehérneműmet.

Csertkov: Ne vegye zokon, de azt gondolom, a maga tapintata, amivel a feleségét akarja kímélni, néha már határos a gyávasággal.

Tolsztoj: Ezt hogy érti?

Csertkov: Úgy, Lev Nyikolájevics, hogy megpróbálja kikerülni a választást. Elodázni azt, amit nehéz szívvel, de meg kellene tennie. Ön nem csupán egy boldogtalan férj, hanem sok ember tanítója, vigasza és példaképe. Tudja jól, hogy én is közéjük tartozom, ismeri az életemet. Azt gondolja, nekem könnyű volt arra gondolnom, hogy anyám és apám mit érez majd, ha megtudja, hogy feladom a karrieremet, hogy egy kommunában valósítsam meg azt, amit az ön írásaiból tanultam? De meg kellett lennie! Választania kell, Lev Nyikolájevics. Sőt – már nagyon régen választott. Ön,

aki annyi embernek mutatott utat, ön ne tudná, hogy mi az egyetlen út?

Tolsztoj (újra elkezd fel-alá járkálni. Aztán hirtelen leül.): Mit akar? Hát tényleg el kell hagynom? Megtehetem én ezt? Nem Isten ellen való cselekedet lenne?

Csertkov: Szerintem gyűlöletben élni, az az Isten ellen való cselekedet. Nem hányhatja a szemére senki, hogy elhagyta a feleségét Istenért.

Tolsztoj (hosszan hallgat): Tudja, ha magával beszélek, ez az egész olyan egyszerűnek tűnik. Most is... olyan világos, olyan nevetségesen nyilvánvaló, mit is kell tennem. Azt reméltem, elég, hogyha megszabadulok a vagyonomtól, s megkönnyebbülök, de látom, hogy ez kevés.

Csertkov: Örülök, Lev Nyikolájevics, hogy ezt nem nekem kellett kimondanom...

Tolsztoj: Mit akar ezzel mondani?

Csertkov: Nem volt szándékomban most ezzel előhozakodni, főleg, hogy ilyen kétségbeesett állapotban találtam, de talán nem is baj... Tudja, a kommunában magáról esett szó a minap. Ugye nem bánja, hogy beszélgetünk a problémáiról? Maga a mi mesterünk, ideálunk, a mérték, amihez igazodni vágyunk. Mindannyian nagyon sajnáljuk ezt a lehetetlen helyzetet, ami az ön családjában kialakult. Szóval... említettem a szándékát azt illetően, hogy a vagyonáról... Hiszen tudja. És hát meglepődtem, mert tudja... a reakciók elég vegyesek voltak. Nem szabad neheztelnie a társaimra, a többségük szegénységből, nélkülözésből

sokkal komolyabb leckét kapott, mint maga vagy én. Gyanakvóak, ha a gazdagságról van szó, s nehezen hisznek abban, hogy ettől valaki valóban önként meg akar válni, így aztán...

Tolsztoj: Folytassa, folytassa már!

Csertkov: Nos, néhányan azt mondták, talán csak így akar kibújni a ki nem mondott elvárás alól. Látszatra megszabadul a vagyonától, de a családján keresztül valójában megtartja úgy, hogy ne vádolhassák közben azzal, hogy vizet prédikál, és...

Tolsztoj: ...bort iszik... S méghozzá milyen keserűt... Hát mégiscsak igaza volt Szonyának.

Csertkov: Miről beszél, Lev Nyikolájevics?

Tolsztoj: Az imént Szonya a fejemhez vágta, hogy hiába is akarnék valaha is szegény lenni. Nem lehetek. Túlságosan megízleltem a gazdagságot ahhoz, hogy tudnék rá vágyakozni. S ez a szegénység legnagyobb terhe. Ez a zsigerekben lévő, szégyenletes, méltatlan irigység. Igen, én valóban képtelen lennék feszült és sóvár bosszúságra csak azért, mert a másiknak több jutott. Lehet, hogy tényleg ez a szegénység, s ezt a terhet nem tudom megosztani soha azokkal, akik a hiány szégyenét megtapasztalták.

Csertkov: Miért mondja most ezt, Lev Nyikolájevics?

Tolsztoj: Mert azt hiszem, az ön társainak gyanúja a szegény hitetlensége azt illetően, hogy lehet a pénzt meg is vetni. És ne gondolja, hogy neheztelek érte. Magamon is tapasztalom ezt néha, hiába olyan világos, mint az egyszeregy, milyen képtelenül értelmetlen

bármilyen lépésünket is ehhez igazítani. Csak hát... ez elbizonytalanít és megijeszt. Tán nem is osztozhat a szegények sorsában az, aki gazdag volt valaha?

Csertkov: Ugyan, miket nem mond? Szofja Andrejevna csak az érem egyik oldaláról beszélt. Maga nem fog irigykedni, sóvárogni, de – és ez mindennél fontosabb – sorsával megtanítja a sóvárgókat és irigyeket arra, hogy nekik sincs okuk így tenni. Egyébként is... soha nem az alantas, elfojtott indulatokban akart osztozni velük, hanem egy olyan egyszerű és dolgos életben, amelynek értékeire a maga végtelen intelligenciája és kisugárzása...

Tolsztoj: Vlagyimir Grigorjevics, tudja, hogy nem szeretem, ha így elkapja a hév, s dicshimnuszokat kezd el zengeni rólam. Még ha megérdemelném, akkor sem... de hát erről szó sincs.

Csertkov: Jó, igyekszem fékezni magam, De ha önről van szó, ez nem mindig könnyű feladat... Csak azt akartam mondani, hogy a maga személye sokak számára revelációszerűen fedi fel a gazdag és henye élet ürességét a szerényebb, munkás élet teljességével szemben.

Tolsztoj: Nos, amit az imént a társairól mondott, épp az ellenkezőjét sugallja. Nem vagyok garancia.

Csertkov: Mert kevésbé ismerik magát, ugyanakkor a tényeket ennek hiányában rakják össze. De hát azt mondta, meg tudja őket érteni.

Tolsztoj: Persze, igen. Na de akkor csak egyet tehetek.

Csertkov: Már régen csak egyet tehet, s nem első-sorban a többi ember véleménye miatt. Én magára gondolkodom, amikor újra kimondom: ne csak a pénzét, azt a közeget is hagyja el, amelyben lelkileg ilyen végtelenül magányos!

Tolsztoj: Igen... mért olyan nehéz elszánnom magam arra, ami ennyire világos? Bizonyosan nem azért, mert köt valami ide. Éppen ellenkezőleg... mégis, ha elképzelem a kétségbeesését, amikor arra ébred, hogy elhagytam... nem, egyszerűen nem tudok megbirkózni ezzel a képpel.

Csertkov: Lev Nyikolájevics, meg kell hogy mondjam, kevés olyan házassággal találkoztam, ahol a pótolhatatlan házastársról nem bizonyosodott volna be, hogy egészen könnyedén pótolható.

Tolsztoj: Biztasson csak, biztasson. Egyébként meg mit is veszthet velem a „nagy író szerető hitvesének” nimbuszán kívül. Mert amúgy jóformán csak keserítjük egymás életét.

Csertkov: Ne becsülje le ezt a nimbuszt. Attól tartok, ez Szofja Andrejevának nagyon is fontos.

Tolsztoj: No persze... talán felajánlhatnám neki, hogy szakításunkat nem tárjuk a nyilvánosság elé, s akkor...

Csertkov: Kérem, hagyja az önáltatást és ezeket az önhöz méltatlan kompromisszumokat. Mert miről is van szó? Tolsztoj, az író, a mi mesterünk elhagyja gyűlölt életformáját, amibe elsősorban felesége kényszeríti. Ugyan mit ér mindez, milyen hitele van ennek a nagyszerű, ámbár nehéz lépésnek, ha azok, akik erőt

meríthetnének a példájából, nem tudhatnak róla?... Nem, Lev Nyikolájevics, ne meneküljön a döntés elől. Fájjon, aminek fájni kell, hogy utána annál boldogítóbb legyen a megkönnyebbülés.

Tolsztoj: Nem tudom, tudok-e akarattal, elhatározással fájdalmat okozni, és végképp nem tudom, mi gyávít el ennyire. Talán a gyűlölet... annak van ilyen bénító ereje, ez a mindennapi sok roppanás, amelyben szépen meghajlik a lélek...

Csertkov: De nem az öné. Nem, maga még meghajolva is messze fölénk magasodik. Segítsen nekünk bízni abban, hogy velünk marad, hogy a miénk lesz ez a megkínzott szellem.

Tolsztoj: Már megint patetikus. Amúgy meg: ígérem, megteszem. Még ma. Amíg a maga hatása kitart. Holnap, a reggel fakó fényében, tudja, hajlamos vagyok az öniróniára. Járt már így? Érdekes egy dolog, annyit mondhatok... Fekszik az ágyában, nézi a függöny rojtjait, érzi a tea illatát, hallja, ahogy valamelyik szolgáló dúdol a folyosón, a másik meg söpör az udvaron, s hirtelen nevetségesen mesterkéltnek tűnik a szenvedése. De persze mindig kiderül, hogy nem mosta el a súlyát az álom, meg ez az elsőprő hétköznapiság. Csak az erőmet veszi el a cselekvéshez.

Csertkov: Szívesen maradnék, hogy bátorítsam, de tudja, hogy mennem kell. Így is kockázatos volt eljőnnöm Önhöz azok után...

Tolsztoj: Ne is hozza szóba azt a szégyenletes jelenetet. Szofja Andrejevna elvesztette az önuralmát,

én pedig nem győzőm siratni érte. Kérem, felejtse el, mit vágott a fejéhez. Nemtelen érzés a féltékenység, de talán tudja, milyen erősen uralja az embert, ha egyszer rátör.

Csertkov: Valaha tudtam. De azt remélem, kiirtottam magamból.

Tolsztoj: Akkor maga máris túltett a rajtam... Én ... én nem vagyok ilyen tökéletes. Meglehet, hogy magának sokkal több oka lenne vezetnie a mi kis közösségeinket.

Csertkov: Ugyan, ki hallgatna rám? Én csak maga által vagyok valaki. De ... így is túl sokáig voltam itt. Igazán nem szeretnék találkozni a feleségével. Nem akarnám... elsősorban maga miatt. Nem venném a szívemre, ha felizgatná magát. Szóval... nem tudom, mondhatom-e ezt – csak bátran, Lev Nyikolájevics! Ugye tudja, hogy milyen rövid az élet?

Tolsztoj: Így a hatvanon túl – hát hogyan tudnám! Túl gyors bizonyos döntésekhez.

Csertkov: „Az elszánás természetes színét a gondolat halványra betegíti...” Bocsánat, tudom, hogy Shakespeare-t nem igazán kedveli, de ez a sora annyira ideillő.

Tolsztoj: Tudja, hogy épp ma beszéltem erről Levvel? De nem tartom fel. Mozgolódást hallok, tényleg jobb, ha megy.

Csertkov: Csak egy szóra még, Lev Nyikolájevics. Tudja, hogy milyen körülmények között élünk. Sem-

mi luxus, semmi cicoma. De ha megfelel önnek ez az egyszerűség, boldogok lennénk, ha azután...

Tolsztoj (hosszan hallgat, sóhajt, majd megszólal): Igen, azután. Azután. De most menjen. Már hallom a gyerekeket, Szofja is mindjárt itt lesz.

Csertkov: Minden jót, Lev Nyikolájevics. Gondolok magára, bízunk önben! (El)

(Tolsztoj áll a verandán, kezét zsebre dugva, s dobol a lábával).

5. jelenet

(Tolsztoj feleségének hálósobája. Szofja Andrejevna az ágy szélén ül, gondolkodik, mintha számolna. Láthatóan megnyugodott, majd hogyan felvillanyozott állapotban van, mintha áthangelődött volna arra, hogy ebben az új helyzetben mit hogyan rendezzen el. Előveszi naplóját, írni kezd bele, s annyira belemélyed, hogy nem is veszi észre, hogy a férje megáll az ajtóban. Tolsztoj nem számít erre a hétköznapi hangulatra, kissé tétován toporog, köhintse. Szofja Andrejevna felnéz, de nem lesz izgatott, ráérős mozdulatokkal becsukja a naplót).

Tolsztoj (még mindig az ajtóban): A bizalmasodnak panaszkodsz, Szofja? Könnyítesz magadon, s beszármolsz róla, milyen keserű pohárral kínált meg a férjed?

Szofja Andrejevna: Ha olyan kíváncsi vagy rá, mit írtam, miért nem olvasod el? Nem is értem, hogyan lehetséges ez, de tudtommal még mindig olvashatjuk egymás naplóit, mint a régi szép időkben.

Tolsztoj: Így estefelé már nem nagyon tudok olvasni a szemüvegem nélkül, az meg a szobámban van. Megpróbálom inkább kitalálni.

Szofja Andrejevna: (feláll a székéről, vetkőzni kezd): Vágj bele, Ljova, de ugye nem bánod, ha közben hálóruhába bújok, nagyon elfáradtam.

Tolsztoj (beljebb lép): Csak rajta, de szeretném, ha közben idefigyelnél. „Ma végre bizonyosságot szereztem arról, amit régóta érzek: házasságunk Ljovával végleg válságba jutott. Olyan lépésre szánta el magát, amely bizonyos értelemben olyan, mintha szakított volna a családjával. Nem tudom, mit tegyek, úgy érzem, teljesen magamra maradtam.” (Elhallgat, a feleségére néz várakozva)

Szofja Andrejevna (a ruháját gombolva megfordul): Ennyi?

Tolsztoj: Folytassam? Szerintem ennyi bőven elég.

Szofja Andrejevna: Mihez?... Lev, fáradt vagyok. Mára elég volt.

Tolsztoj: Elhiheted, én is elfáradtam. De nem gondolod, hogy amit leírtál, azt ki is kéne végre mondani?

Szofja Andrejevna: Lev, amit leírtam, az nem az, amit az imént rögtönöztél... Nyisd csak ki a naplót... Másáról írtam, aki jobb színben van, Levről, aki feleslegesen bosszantja az apját a késéseivel, no meg

arról, hogy ha nehéz szívvel is, de elfogadom a döntésedet, s igyekszem kívánságod szerint eljárni. Semmi dráma – ahogy akartad.

Tolsztoj: Drámát azt nem akartam, vagyis nem melodramát, de egy kis katarzis már nagyon is szükséges lenne.

Szofja Andrejevna: A tiéd megvolt, nem? Mi mást szolgált volna ez a felesleges gesztusod?

Tolsztoj: A katarzis az igazság felismerésének súlyos, felszabadító pillanata a dráma ÖSSZES szereplőjének. De te – úgy látom – kikerülsz ezt a pillanatot.

Szofja Andrejevna: Gondolj, amit akarsz. Talán kötelező a katartikus élmény? Mindent azért nem akarsz rám kényszeríteni, ugye?

(Tolsztoj hallgat. Szofja Andrejevna kigombolt ruhában ül az ágy szélén. Viszonylag hosszú csönd. Tolsztoj beljebb lép, tanácstalanul álldogál. Láthatóan szeretne mondani valamit, de nem megy. Szofja Andrejevna szólal meg előbb)

Szofja Andrejevna: Hallom, itt járt Csertkov.

Tolsztoj: De gyorsan járnak itt a hírek.

Szofja Andrejevna: A nagy sietségben itt felejtette az esernyőjét. Csak nem tőlem menekült?

Tolsztoj: Az sem lenne csoda. Ahogy legutóbb viselkedtél vele.

Szofja Andrejevna: Igen, igazad van, Ljovocska, akkor helytelenül viselkedtem. De lásd be, nehéz jó szívvel fogadni valakit, aki ilyen nyíltan el akar téged szakítani tőlünk.

Tolsztoj: Ezt meg honnan veszed?

Szofja Andrejevna: Ugyan már, még csak azt a fáradságot sem veszi, hogy ezt titkolja! Azért, mert ő a fejébe vette, hogy a te tanítványod, s az elhanyagolt-ságot és igénytelenséget összetéveszti a te eszméiddel... pontosabban a mögé húzódik... s a zavaros szabadságeszményét nem átallja a Te személyedhez kapcsolni... Olyan, mint a legtöbb „tanítvány” – sokkal erőszakosabb, mint a mester és a végén a mestert is ő irányítja, habár ezt persze sosem vallaná be...

Tolsztoj: Miket hordasz itt össze, Szonya? Mester, tanítvány... Ezeket a szavakat a Biblia használja...

Szofja Andrejevna: Normális esetben... No meg Csertkov... Ugyan, Ljova, hiszen Te is tudod, hogy a sok fanatikus rajongód gyakran nevez így... de Neked nem szabadba ezt tűrnöd.

Tolsztoj: Ugyan, mit tehetnék ellene? Talán nyílt levélben szólítsam fel őket?

Szofja Andrejevna: Nem is rossz ötlet. Ebben van gyakorlatod, elég sokat írtál egy időben.

Tolsztoj: De sosem jelentéktelen dolgokban.

Szofja Andrejevna: Nem tudom, mi lehetne annál jelentősebb, minthogy a saját személyiségedet értelmezd.

Tolsztoj: Azt remélem, Isten segítségével jó úton haladok így is felé.

Szofja Andrejevna: Bizonyára. De épp ezért nem hiszem, hogy szükséged lenne arra, hogy Isten szavát az

ilyen félművelt Csertkovok próbálják neked közvetíteni.

Tolsztoj: Talán elkerülte a figyelmedet, hogy – bár ismétlem, a párhuzamot végtelenül távolinak, nevetségesnek és értelmetlennek tartom – Jézus első tanítványai, akik szétvitték tanításait a világon, maguk is tanulatlan, egyszerű emberek voltak többségében.

Szofja Andrejevna: Igen... és sosem próbálták a maguk képzelte útra téríteni a mesterüket. Mellesleg nem is tudták volna, s megvolt bennük az ennek a felismeréséhez szükséges alázat.

Tolsztoj: Mivel a párhuzam, ahogy az imént említettem, igen távoli, nem kell elvárni tán ilyenfajta alázatot valakitől, aki majd olyan előkelő körökből való, mint én, s műveltségét tekintve minden bizonnyal túlszárnyal engem.

Szofja Andrejevna: Műveltség... Ljova, soha senki nem fog arra gondolni, ha elolvassa egy könyvedet, hogy ez az író otthagya az egyetemet, sőt, több tárgyból nem tudott megfelelni. Csertkov pedig kívülről tudhatja az összes lexikont, akkor sem tud létrehozni semmit. Nem alkotó, s még csak nem is befogadó. Elszívó fajta...

Tolsztoj: Micsoda egy terminológia ez, Szonya! Mintha egy állatfajról beszélnél!

Szofja Andrejevna: Eszemben sem volt megsérteni az állatokat!

Tolsztoj (nem tudja megállni, hogy el ne mosolyodjon): Azért nem felejtetted el teljesen azt a vitriolos

hangot, amit úgy élveztem valaha... Bár nem szegény Csertkovon kéne megcsillogtatnod.

Szofja Andrejevna: Eszembe se jutna, ha miattad nem kényszerülnék mindig foglalkozni ezzel a jelentéktelen emberrel. Pedig éppen van más dolgom is...

Tolsztoj: Nocsak, mit nem mondasz... Így éjfél után kímélj meg a terheid újabb felsorolásától, inkább...

Szofja Andrejevna: Inkább mi?... (Csönd) Lev, mit tartogatsz még a mai napra? (Hálóingbe bújik, Tolsztoj nem tudja róla levenni a szemét) Nézz rám, tényleg úgy gondolod, bírok még ma valamit?

Tolsztoj (Hangja megváltozik, fojtott, céltudatos lesz): Nem is tudom... Olyan fiatalnak látszol ebben a hálóingben, azt gondolná az ember, nagyon is sokat bírsz még...

Szofja Andrejevna (megütközve): Igazán mondom, képtelen vagyok eligazodni a hangulataidon. Ma nem is tudom hányszor gyötörtél meg, most meg mintha a szépet tennéd...

Tolsztoj (leül az ágyra Szonya mellé. Rekedt hangon súgja): Nem mintha, kedvesem... Nem mintha... Lehet, hogy nem voltunk ma jók egymáshoz, de most légy az hozzám, Szonya...

Szofja Andrejevna: Istenem, Lev, istenem. Hatvan-éves elmúltál...

Tolsztoj: Szonyecska, ne beszélj... Dőlj szépen hátra...

Szofja Andrejevna: De Ljova, kérlek... Hogyan... Akkor meg mért... Ó, istenem...

(A színpad elsötétedik. Később Tolsztoj kijózanodva öltözködik, Szonya gombolkozik az ágyban.)

Szofja Andrejevna: Különben van egy gyereked, aki visszautasította az apai részét.

Tolsztoj (kelletlenül és mogorván): Ki az?

Szofja Andrejevna: Mása. De tudod, azt gondolom, még nagyon fiatal ehhez. Úgyhogy félreteszem a részét, hátha meggondolja magát. Az ügyvéddel majd megbeszélem. Szergej megígérte, hogy segít az ügyintézésben. Van valami külön megkötésed?

Tolsztoj: Semmi. Most elmegyek. És nem kell szólnotok, ha megjön az ügyvéd. Az egész már nem érdekel. Aludj, Szonya, készülj a holnapra.

Szofja Andrejevna: Te nem készülsz?

Tolsztoj: Hány óra is? Kettő? Nos... én a tegnapira készültem. A holnap nem az enyém.

II. FELVONÁS

1. jelenet

(Tolsztoj a kivilágított hall előtt ül a félhomályos verandán. Bentről nevetés, halk beszélgetés, és Chopin zene hallatszik. Tolsztoj nyugtalan, fel-alá hintázik a székében. Nagyokat sóhajt, meg-megtörli a szemét. Orvosa közelít valahonnan a kertből.)

Makovickij: Lev Nyikolájevics, a kerti padról hoztam egy takarót... ilyenkor október végén hidegek az esték... Bocsánat, nem akartam... Maga sír... Segíthetek?

Tolsztoj: Ó, igazán sajnálom, hogy zavarba hoztam. Szörnyű dolog belebotlani egy síró férfiba, hátha még ilyen öreg, s bízvást feltételezhetnénk, hogy elapadtak a könnyei...

Makovickij: Nem hiszem, hogy az öregeknek nem lenne joguk sírni. De azt fáj látnom, hogy maga sír. Hanem terítse ezt takarót a térdére...

Tolsztoj: Milyen jó ember maga, Dusán. Igazi szláv, de a mi orosz vérünk keserősége és féktelensége nélkül. Ne meneküljön... Szeretek beszélgetni magával. Tudja, mért sírok?

Makovickij: Nem.

Tolsztoj: Hallja ezt a zenét? Mit akar tőlem ez a Chopin? Miért csavarja meg a lelkem, mért robbantja ki belőlem ezt a sűrű, zengő bánatot? Miért akarja, hogy mindenképp lássam, milyen csodálatos az élet, és milyen értelmetlen benne az enyém? Miért látok fiatal, csokornyakkendős férfit egy őszi erdőben, amint áthajol egy hídon, és miért akar ebbe beleszakadni a szívem? Miért teszi ezt velem? Nem bírom... Mit tegyek? Maga is így van ezzel?

Makovickij: Értem, mire gondol, de én szeretem ezt a fájdalmat.

Tolsztoj: Szereti és kibírja. De én nem. Én már nem bírok többet. Gyenge és nagyon öreg vagyok.

Makovickij: Akarja, hogy szóljak, hogy hagyják abba a zongorázást?

Tolsztoj: Nem, inkább üljön le mellém.

(Hosszan hallgatnak. Chopin tovább szól, szívfájdítóan, mélabúsan, egy-egy csengő lánynevetés töri meg.)

Tolsztoj: Ez Szása. Pont olyan a nevetése, mint Másáé volt... Azt szoktam gondolni, hogy valamennyire újjászületett ebben a késői gyermekben az én halott Másenykám. Nem vigasztalom vele magam, mert tudja, nem tartom a halált sötét tragédiának, mint oly sokan, így Másenykáét is elfogadtam, bármilyen fiatalon is ment el... csak éppen mintha Szásában őt látnám újra – ahogy rajong értem és szolgál engem... persze nem vagyok rá méltó, sokkal többet lát belém, mint ami valójában van. De ebben a szeretetlen légkörben mégis jólesik ez a rám sugárzó bizalom...

Makovickij: Alekszandra Lvovna kivételes fiatal lány...

Tolsztoj: És kivételesen nehéz sora van. És tudja, úgy látom, jobban áll a mi silány öregkori viharainknak a szélverésében, mint Másenyka valaha... Erősebb, hiszen látszik is rajta, nem túl nőies jelenség. Ha ez bántaná őt magát, talán nehezebben mondanám ezt ki, de hát nem így van. A csúnyaságát és az erejét is tőlem örökölte – s bizonyosan tudom, nem bánná, ha hallaná ezt. Mása érzékenyebb, gyengébb volt. Tudja, hogy egy időre lemondott az örökségéről? A gyerekek közt ő egyedül. De aztán jött a szerelem, a házasság, és az egész értelmetlen – úgymond – családalapítás, és ő kikérte és elkótyavetyélte a valamikori bátorságát. Nem mintha meg akarnám ítélni, tudja... Csak azt gondolom, Szását ez a fajta trivialitás nem rendítené meg soha. Ezért kértem meg őt, hogy próbálja meg majd kiváltani az anyjától Jasznaia Poljanát. Ha van egyáltalán valamilyen úgymond tulajdonom, amely fontos volt valaha nekem, akkor ez a csendes orosz birtok az a hófúttá útjaival és a törekeny orosz nyarával. Tudom, Szása tudni fogja, mit tegyen vele a halálom után.

Makovickij: Élő létére túl sokat beszél arról, mi lesz a halála után.

Tolsztoj: Kedves Dusán, ne áltassuk magunkat: 82 éves vagyok. Mi jöhet még? Persze még jöhetne a legnagyobb csoda – a megbékélés az én öregedő és egyre keserűbb feleségemmel. De keveset bírok. S ő se

sokkal többet. Mit várhatnék még? A szabadulást, igen, egyedül azt várom, a lélek szabadulását ebből a kalodából. S erre egyetlen út vezet – a halál. Kérem, ne tiltakozzon, s ne is mondjon semmit. Tudom, hogy így is kínos helyzetbe hoztam azzal, hogy a magán-életem intimitásairól beszélek önnek. De tudom, hogy szeret és megért, többet nem is kérek. Látja, máris könnyebb lett a lelkem, felszáradtak azok az utálatos öregkori könnyek. Úgyhogy elvégezte azt, amiért leült mellém, s higgye el, ebben a mondatomban nincs semmi irónia. Köszönöm. És most menjen, beszél-
gessen egy kicsit a vendégekkel.

Makovickij (feláll, kicsit toporog): Hát akkor...

Tolsztoj: Csak menjen, menjen... Ja, tudja mit? Kérje már meg Tányát vagy Szásenykát, hogy hozza ide a szürke zubbonyomat. Valóban hűvös van.

Makovickij: Azonnal intézkedem...

Tolsztoj: Csak kérjen, ne intézkedjen, jó? Nos, köszönöm.

2. jelenet

(Szalon ugyanott. Nagy asztaltársaság, a távoli sarokban a zongoránál ül egy férfi, ő játssza Chopint. Középen asztal, rajta poharak, több nő és férfi ül körülötte, köztük Tolsztoj felesége is, az előtérben Tánya ringatózik egy széken. Szása, a legfiatalabb Tolsztoj lány áll mellette, s kissé meghajolva beszél.)

Szása: Ez az Alekszander Boriszovics állandóan ilyen szomorú darabokat játszik.

Tánya: Szerintem szép.

Szása: Nem arról van itt szó, hogy szép vagy sem, hanem arról, hogy apa nem bírja. Tudom, hogy nem. Látod, nem is jött be, pedig szinte mindenki az ő kedvéért van itt.

Tánya: Majd bejön, Szásenka, ha akar.

Szása: De nem fog, amíg ez a zene szól.

Tánya: Édes istenem, Szása, ne gyerekeskedj. Apa felnőtt ember, ha zavarja a zene, majd szól.

Szása: Tudod, hogy nem fog. Anyába lehetne több tapintat, hiszen tudja, milyen labilis apa hangulata. De persze a fő, hogy ő elandalodhasson Chopinen és elédelegessen Goldenveizerrel.

Tánya: Ne beszélj így anyáról! Neki is szüksége van egy kis kikapcsolódásra. Te még nem is éltél, amikor ez az apa és anya között lévő feszültség már ott vibrált a levegőben. Anya állandóan egy könnyörtelen erkölcsi ítélőszék előtt érezhette s érzi azóta is magát. Istenem, még viszonylag fiatal volt, élettel teli, és a férje összehúzott szemöldökkel méregette minden lépését az élet felé! Ki bírja ezt ki anélkül, hogy ne vágyna néha ritkább levegőjű, könnyebb világba? Ó, Szásenka, anya nő, és milyen régen boldogtalan nő! Némi illúzió talán kell, hogy ép ésszel kibírja valaki apa súlyos pillantását!

Szása: Apa súlyos pillantása csak azt roppantja össze, aki gyenge.

Tánya: Látod, ezért nem roppan össze anya már lassan húsz éve. Mert annak ellenére, hogy te szinte mindig gyengének látod, igenis erős. Erős lélekkel viseli, hogy nem lehet soha gyenge. Te még túl fiatal vagy, hogy értsed, milyen rettenetesen nehéz az: soha nem gyöngülni el.

Szása: Mindig a fiatalságommal jössz. Mintha te már olyan öreg lennél!

Tánya: Habár testvérek vagyunk, akár az anyád is lehetnék. És már van múltam: a lánykorom – ami nagyon hasonlított a Tiédre, s apa bűvöletében telt el, s amiből – azt hittem – nem fogok szabadulni, s mellesleg nem is akartam.

Szása: És... mégis megtörtént?

Tánya: Te hogy látod?

Szása (hallgat egy darabig): Meg.

Tánya: Akarod tudni, hogyan és miért?

Szása: Gondolom, megjelent a férjed.

Tánya: Igen, aki természetesen fogható sem volt apához, idős volt – egy rakás gyerekekkel. De hát ismered. Olyan, amilyen. Megbízható, hétköznapi. Ha felkelek, és ránézek, nem húzza a szívem össze a döbbenet, hogy olyan embert nézek, aki minden bizonnyal közelebb van Istenhez, mint bárki, akit ismerek. Nem szédülök a közeli magaslatra pillantva. Nem akarok mindig én is egy kicsit feljebb jutni. Nem zihálok állandóan. El-elüldögélek ezen a lenti tisztáson, mert onnan is szép a kilátás, habár nem látni be mindent. De talán nem is tudnék. Állandó légszomjban élni –

hát ez egy idő után nagyon-nagyon megerőltető. S akit követsz, azt úgysem tudod utolérni, s végül egyedül maradsz. Hát ezért... Ezért vagyok Szuhotyin felesége...

Szása: Azt hittem, mert szereted.

Tánya: Szeretem is, persze. Szeretem, hogy egy tempóban sodor minket a pillanat.

Szása: Apa megtanított volna arra, hogy ne sodródj...

Tánya: Apa megtanítana rá, persze, ha én is olyan lennék, aki tudnám látni a sodrást. De nem látom, csak a része vagyok. És anya is. Ez az, amit apa nem ért, vagy ha igen, nem tudja anyának megbocsátani. De Te, Szásenyka, lehetnél elnézőbb anyával.

Szása: Nem megy, én még nem törődtem bele a sodródásba. És van más okom is...

Tánya: Olyan sokszor célozgatsz erre, hogy már igazán kíváncsivá teszel, hogy az apa iránti imádaton kívül mi tesz még ilyen engesztelhetlenné a saját anyáddal szemben...

Szása: Majd egyszer, talán... Nem most.

(Belép Makovickij, s odamegy a lányokhoz.)

Makovickij: Tatyjana Lvovna, édesapja arra kéri, hogy vigye ki neki a szürke zubbonyt, kezd hűvösödni.

Szása: Majd én... (s mielőtt Tánya felemelkedhetne, már el is tűnik.)

Tánya (mosolyogva néz utána): Nem lehet megelőzni, ha apa szolgálatáról van szó.

Makovickij: Igen... Az édesapja épp Alekszandra Lvovnáról beszélt az imént. Az Ön testvéréhez, Marija Lvovnához hasonlította...

Tánya: Másenka... Mindig is a kedvence volt. Tudja, lánykoromban kicsit fájt ez... Mindannyian csüggtünk apán, gondolhatja. Még a békeidőkben is... amikor anya és apa... Hiszen érti, mit akarok mondani, közöttünk él, kedves doktor úr...

Makovickij: Igen, látom, hogy nem javul a helyzet, és megmondom őszintén, komolyan aggódom.

Tánya: Mire céloz?

Makovickij: Mint édesapja orvosa, először is az ingat egészségi állapotára, amelynek minden izgalom árt. Mint barátja, híve és csodálója, a lelki nyugalomra, amely azonban elválaszthatatlan az előbb említett fizikális erőnlétől. Tatyjana Lvovna, nagyon kérem, beszéljen az édesanyjával. Ön tudja, hogy mennyire tisztellem Szofja Andrejevnát, Tudom, hogy a legtöbbet adta és tette ezért a csodálatos emberért. De most mégis kérve kérem, könyörögjön neki: legyen még nagylelkűbb. Békéljen meg azzal, ahogy Lev Nyikolájevics élni szeretne. Adjon neki levegőt, helyet, nyugalmat. Ne vegye el a szabadságát, ne állja el az útját az önmagával való végső megbékélés és a halálra való felkészülés elől...

Tánya: Elég! Tudhatná, hogy itt két ember öregkori nyugalmáról van szó, s Ön azt sugallja, hogy csak az egyik szenved!

Makovickij: Ó, nem! Azt akartam sugallni, hogy habár mindkettőjüknek nehéz, csak az egyikőjük elég erős ahhoz, hogy segítsen. Vagyis hogy a másik – az Ön édesapja – már nem elég erős, hogy nagylelkű legyen továbbra is – hiszen húsz év óta az! Ha nem így lenne, már régen egy kolostorban élne...

Tánya: Meglehet... de az is megeshet, hogy nem akart igazán elmenni soha...

Makovickij: Aki látja, hogyan gyötrődik és örlődik az édesapja, nehezen gondolhatja ezt. Ön, Tatyjána Lvovna, csak látogatóba jön el ebbe a házba, s akkor a szülei kicsit megpróbálják összeszedni magukat. De a hétköznapiak... nagyon... szomorúak. Édesapja minden pillanatát, levelét, gondolatát követi és sértésnek veszi az édesanyja. Beleolvas a feljegyzéseibe. Számon kéri a maga nyolcvanéves apját. Kiabál és jelenetet rendez. Kiszalad a kertbe, belefekszik a harmatos, hideg földre, s hisztérikusan zokog, hogy az egész ház őt figyeli. Édesapja pedig kulcsra zár, de aztán mégis büntudatosan ajtót nyit, dadog, megint dühbe gurul, gyűlölködik – ó, talán ettől szenved a legjobban! –, aztán ő is zokog, de mennyire más ez, mint édesanyja zokogása a földre... Erre nincs vigasz, ez a zokogás nem vár már senkit... Egy Chopin-szonátát végigsír, és azt hiszi, csupán a zene miatt. De én tudom...

Tánya: Mindig is így hatott rá a zene...

Makovickij: Igen, de én láttam azt a könnyes arcot, és az nem a felszabadító katarzis könnye volt, hanem annak a fájdalmas felismerésnek a könnye, hogy mi-

ilyen nyilvánvalóan méltatlan ez az élet, s már nincs mit tenni. Hát valóban azt akarja, hogy az édesapja, akinek semmi sem fontosabb, mint tiszta lelkiismerettel élni, így töltsse el az utolsó éveit?

Tánya: Természetesen nem. Nos, nem ígérhetek semmit, de megpróbálok beszélni az édesanyámmal.

Makovickij: Nekem most ennyi is több, mint elég. És előre is köszönöm, Tatyjana Lvovna. Tudja, mennyire csodálom az apját, s még annál is jobban szeretem. Csakis ez vitt rá, hogy beleavatkozzam hívatlanul az Önök családi életébe, és ne gondolja, hogy...

Tánya: Tudom, tudom... És nem gondolom, persze. Csak éppen nem tudom, lesz-e az egésznek valami értelme. És tudja, én két ember gyermeke vagyok. De megpróbálom, mielőtt elutazunk, igen megpróbálom.

Makovickij: Akkor én most megyek is. (Hátranéz, ahol még mindig szól a zene, továbbra is mélabúsan...) Ezek a zsidók csak szomorú dolgokhoz értenek.

Tánya: Csak nem a zongoristáról beszél? Nem tudom, mi köze Goldenvejzer zsidó voltának ehhez a zenéhez?... De hát tudja, már apám is megmondta magáról (nevet): „Isten nem teremthet tökéletes embert, ezért a kedves Makovickijba beleoltotta a zsidók iránti olthatatlan gyűlöletet.” Úgyhogy kérek én is valamit magától: ígérje meg, hogy megpróbál ebből kigyógyulni...

Makovickij: Nem tudom, Tatyjana Lvovna, nem tudom... Valóban ezt mondta az édesapja? Pedig én nem is...

Tánya: Jó, jó, senki sem tökéletes, igaz? Úgyhogy gondoljon néha erre, ha édesanyám jut az eszébe... (Makovickij mondani akar valamit, de Tánya egy kézmozdulattal megállítja) Ne mondjon semmit, ennyi elég volt. Vegyüljünk kicsit bele együtt a társaságba... anya nagyon egyedül maradt a vendégekkel.

Makovickij: Én inkább kimennék, megnézném az édesapját.

Tánya: Ahogy gondolja, Dusan...

Makovickij: Ugye nem felejtkezik el ARRÓL, Tatyjana Lvovna?

Tánya: Nem, de az isten szerelemére, döntse el már, hogy megy vagy marad.

Makovickij: Megyek, megyek...

Tánya: (Ott áll, végigsimít a haján, felsóhajt): Édes Istenem! (Aztán megfordul, s elindul a zongorahang irányába.)

3. jelenet

(Ugyanaz a díszlet, csak vendégek nélkül. A cselédek szedik le az asztalt, Szofja Andrejevna felügyeletével, Tánya pedig a széken himbálózik, kezében egy teás-pohár. Kissé feszülten követi anyja mozdulatait, ahogy a cselédeket dirigálja. Aztán a szolgálok eltűnnek, s Szofja Andrejevna is leül, fáradtan hátradől, sokáig mereven néz maga elé, mintha tudomást sem venne Tanyáról, de egyszer csak, továbbra is maga elé nézve megszólal):

Szofja Andrejevna: Be se jött ma este. Micsoda szégyen!

Tánya: Kiről beszélsz, anya? Apáról?

Szofja Andrejevna: Hát ki másról? Mennyi vendég, a többség érte jött, s ő elvonul... Ó, Istenem, mit vétettem, hogy így aláz meg folyton-folyvást mások előtt?

Tánya: Anya, eltúlzod a dolgokat. Szerintem nincs abban semmi különös, ha egy nyolcvanéves ember nem bírja már az esti társasági életet.

Szofja Andrejevna: Ó, hát mentség az persze mindig van és volt. Akármit csinál, el kell fogadni – mert ő a „nagy ember”, akit kímélni kell, no és megérteni. Most pedig, hogy ráadásul az „ÖREG NAGY EMBER” lett, végképp nem lehet szólni rá semmit. Lám, még Te is a pártját fogod, pedig tudhatnád, hogy milyen...

Tánya: Mama, mi ez a hang? Nem szoktál így beszélni.

Szofja Andrejevna: De bizony hogy szoktam. Csak Te, drágám, nem vagy itt. Otthon ülsz a jó természetű, figyelmes férjed mellett, kinézel az őszi kertre, s levelet írsz fennkölt gondolatokkal a te zseniális apádnak. A levél végén mellelleg megemlíted anyádat is, aki abban a pillanatban éppen azon szorong, vajon mi nem fog ma tetszeni a férjének. Mert hogy valami nem fog, abban teljesen biztos lehet mindenki...

Tánya: Anya, nyugodj meg. Hiszen olyan jókedvűnek, fesztelennek tűntél az este! Marija Alekszand-

rovna meg is jegyezte, milyen fiatalos és szórakoztató édesanyám van.

Szofja Andrejevna: No hiszen, a barátnőd! Az aztán igazán nem esik nehezemre, hogy egy ilyen libácskát elbűvöljek. Aztán meg tudod, a többségnek elég a tudat, hogy apáddal élek már annyi éve... Feltételezik, hogy mást, mint kivételes embert el sem viselne maga mellett, így aztán már úgy viselkednem nem is szükséges...

Tánya: Nem is... mert... mert tényleg kivételes vagy, anya.

Szofja Andrejevna: Mit nem mondasz. Erről apádnak nem ez a véleménye.

Tánya: Apa, mindig csak apa... ne mindig róla beszélj, ne mindig rá gondolj, anya!

Szofja Andrejevna: Hogy kérhetsz ilyet? Hát kire gondolkodj? És ha akarnám is, úgysem engedi! Mindig figyel, megjegyzést tesz, beleszól a dolgaimba, véleményez, ítél, és így tovább... Tányecska, én olyan fáradt vagyok, csak nyugalomra vágyom, csakis arra.

Tánya: Akkor adj nyugalmat, hogy legyen neked is.

Szofja Andrejevna (a lánya felé fordul, kissé megemelkedik a széken): Hogyan? Mit akarsz ezzel mondani?

Tánya: Azt, hogy ki kéne egy kicsit pihennetek egymást. Elég sok időt töltöttetek együtt, ha egy kicsit belefáradtatok egymásba, az nem is olyan nagy csoda. Szerintem nincs abban semmi tragikus, ha több önállóságot engedtek meg magatoknak. Ránk már nincs

gondotok, a háztartás épp elég neked, hagyd apát, ne gondold mindig arra, hogy mit csinál, mi a véleménye. Könnyítsd meg az életed, mama, már nagyon is rád fér!

Szofja Andrejevna: Hogy én hagyjam apát? Szívem, apád egy öregember, elmúlt nyolcvan. Nem mondom, igyekszik tartani magát, de egy ilyen idős emberre igenis rá kell nézni. No meg aztán ő nem tud észrevétlenül, magában meglenni – mert őt valaki mindig keresi, valaki mindig vár rá, valaki mindig beszélni akar vele, szóba hozza, szereti, dicséri, és sorolhatnám... Á, hagyjuk is ezt, ha azt hiszed, hogy élélhetünk egymás mellett egymás nélkül – hát az nem megy.

Tánya: Néha magam is megdöbbenek, hogy apa már nyolcvankettő. Ma elnéztem, és úgy találtam, hogy nagyon összetört. Aggódok érte.

Szofja Andrejevna (keserűen): Túlél valamennyiünket! Minden hóbertjét követjük ennek a „szent embernek” – kétfélét főzünk már tíz éve mindennap, mert nem eszi meg a húst, ritkán zenélünk, mert felzaklatja, este csöndesen vagyunk, mert ő korán fekszik, s korán kelek, mert ő korán kel.

Tánya: De mama, neked nem kellene felkelned! Ha valami gond van, úgyis szól valaki.

Szofja Andrejevna: Aztán majd a fejemhez vágja, hogy nem is törődöm vele. Megírja annak a vipera Vlagyimir Grigorjevicsnek, hogy a felesége már nem-

csak lelkiileg nem követi, de a gyakorlati életben is megbízhatatlan.

Tánya: Nem hiszem, hogy ilyenekről írna apa Csertkovnak!

Szofja Andrejevna: Sok minden van, kedvesem, amit még nem hinnél el, de azért az bizony megtörténik. És a mi házunkban. Gondolnád-e, hogy apád odaadta az összes naplóját ennek a „tanítványnak”...? Érted, odaadta az egész életünket, minden pillanatunkat, hadd csócsálja meg ez a parazita... El tudod képzelni, milyen érzés volt tudni, hogy az az undorító ember most éppen azt olvassa, mit gondolt rólam mondjuk egy nyári este az apád? Hát szerinted ezt el lehet viselni? És amikor visszaköveteltem a naplókat, s kétségbeesésemben már az öngyilkosság is megfordult a fejemben, akkor még én voltam a kegyetlen, aki érzelmileg megzsarolja és tönkreteszi őt.

Tánya: Anya, én nem tudom, ki tesz tönkre kit, de nem is hiszem, hogy ez fontos. Egy a fontos: hogy mindketten tönkrementek. Béküljetek meg egymással.

Szofja Andrejevna: Rajtam aztán nem múlik, én megteszem, amit lehet. Állandóan próbálok rá figyelni, megfelelni neki, a kedvében járni, de hát már egyáltalán nem sikerül...

Tánya: Akkor tarts szünetet ebben a nagy törődésben, hiszen neked is kellene a levegő.

Szofja Andrejevna: Tánya, mire gondolsz? Hogy éljünk egymás mellett, mint az idegenek?

Tánya: A gyűlölködésnél az is jobb.

Szofja Andrejevna: Igen, én aztán tudnék beszélni a gyűlöletről! De nem ám arról, milyen az gyűlölni, hanem milyen gyűlölve lenni! S nemcsak az apád által, bár már az önmagában elég. Itt van még a saját gyermekem is, Szása. Apád teljesen ellenem fordította.

Tánya: Jaj, anya, tudod, mi is hogy rajongtunk apáért. Szása pont abban a korban van, amikor én is meg akartam váltani a világot, s azt gondoltam, tűzön-vízen át követni fogom apát.

Szofja Andrejevna: Nem, nem – te sosem voltál ennyire elszánt. És... a szeretetben nem voltál féktelen. Nem voltál elvakult, csak rajongó. Ő gyűlöl, és lassan arra kényszerít, hogy én is...

Tánya: Anya, kérlek, ne mondd ki! (Feláll, járkálni kezd) Megvallom, azt hittem, a derék Makovickij túloz, de már látom, hogy nem...

Szofja Andrejevna: Makovickij?

Tánya: Igen, nem akartam elmondani, de igazából ő kért meg, hogy beszéljek veled. Aggódik apáért.

Szofja Andrejevna: Szóval aggódik. Ó, hát persze! Képelem, mit gondol rólam. De jobb lenne, ha nem vennéd fel azt a szemüveget, amin keresztül ő látja a dolgokat. Ha lehet, még elvakultabban imádja az apádat, mint Szása. Hogy mást ne mondjak, a zsebében mindig ott van egy papír és egy ceruza, s kifejlesztette azt a képességét, hogy miközben apáddal beszélget, vakon ír a zsebében, hogy egy szavát se mulassza el az utókor a nagy írónak! Brrr! Mit tud ő arról a Tolsztojról, aki csak beszél, és nem kinyilatkoztat? És

éppenséggel nem mindig igazságokat vagy okos dolgokat! Sőt! Nem könnyű egy olyan házban élni, ahol majd mindenki annak az embernek a pártján áll, akinek nyilvánvalóan elege van belőlem, s szabadulni szeretne tőlem.

Tánya: Tényleg így gondolod?

Szofja Andrejevna: Igen, így, apád nem nagyon hagy efelől kétséget.

Tánya (feláll, anyja elé guggol, megfogja a kezét, s nagyon óvatosan, gyengéden szólal meg): Szegény mama, ez szörnyű lehet. De ha így van, mért nem... engeded el?

Szofja Andrejevna (összerázkódik, kirántja a kezét Tanyaéból): Szóval így vagyunk! Soha, érted soha! Rááldoztam az egész életemet, s most akar eldobni, hogy elhasználódtam testileg-lelkileg az ő nagy természetének a nyomása alatt? Hát tényleg azt gondolod, hogy ezt érdemlem? Mert akkor nincs miről, beszélnünk!

Tánya: Jaj, mama, félreértettél. Én Rád gondolok. Arra, hogy Neked lenne sokkal jobb, ha felszabadulnál ez alól a nyomás alól. Olyasmiket hallottam, amiket nem is igazán akarok elhinni...

Szofja Andrejevna: No és mi lenne az?

Tánya: Anya, ugye nem igaz, hogy belefekszel a vizes fűbe, és ott sírsz kétségbeesésedben?

Szofja Andrejevna: Ó, Makovickij, látom, igyekezett informálni. Gondolom, elfelejtette elmondani, hogy mi kergetett ilyen kétségbeesésbe... És ami a legfájdalmasabb, apád az ablakból nézte, amint az ő sze-

rencsétlen, tehetetlen, gyenge felesége ott vergődik zokogva a fűben, s Makovickijt küldte ki, hogy beszéljen velem. Még arra sem méltatott, hogy maga jöjjön ki. Igenis, kedvem lett volna meghalni.

Tánya: Mama, valaha nem így intézted el a dolgokat. S nem gondolhatod azt, hogy az ilyesmivel bármit is megoldasz.

Szofja Andrejevna: Valaha nem voltam ilyen rettenetesen fáradt. És nincs igazad: néha ilyenkor az apád ráeszmél, hová is juttat a rettenetes természetével...

Tánya: De arra gondoltál-e, te hová juttatod őt az ilyen jelenetekkel? Apa már nem fiatal...

Szofja Andrejevna: Mint ahogy én sem... De én persze nem vagyok fontos senkinek, mert hiszen nem én vagyok a világhírű nagy ember... Tőled, Tánya, nem ezt vártam... Tudom, mindenki azt szeretné, ha ölbe tett kézzel nézném, ahogy apád kísétál a kapun, miután beledöngölt a földbe. Vagy elmehetnék én is, igaz? Még jobb ötlet! Nos: NEM! Nekem már nincs máshol helyem. Aztán meg valakinek vinnie kell a dolgokat, ha a gróf úr kegyeskedik nincstelen parasztot játszani. Rengeteg munka van a kiadókkal, tudod, a gyűjteményes kötet, már nincs, aki segítsen, Szergej messze van, Lev külföldön többnyire, a többiek is messze, Szása meg... Úgyhogy ez is rám marad. Apád csak akkor tudná meg, mit is jelentek neki, ha nem lennék... De én ezt a luxust nem engedhetem meg magamnak... (Feláll) De hagyjuk ezt. Mindennap körbejárok, s nincs megoldás. Legalábbis én nem látok.

Nem akarok erről beszélni tovább, Különben is késő van. Megnézhetnéd a barátnőd gyerekeit, jó helyük van-e. Ehhez már végképp nincs ma erőm.

Tánya (sóhajtva felemelkedik): Nem tudom. Kikönyörögték, hogy bemehessenek jó éjszakát kívánni apának. Délután beszélgetett velük, és nagyon lelkesek voltak.

Szofja Andrejevna: Ők is! Mért van az, hogy mindenki olyan erősen vonzódik hozzá? Egyébként meg nem a legjobbkor mennek hozzá. Ilyenkor mindig a naplóját írja – rólunk, az ő nagy-nagy golgotájáról az ő istentelen feleségével... Mióta külön szobában alszunk, s leszoktunk arról, hogy egymás naplóit olvasuk, gondolom, még kevésbé kíméletes a papírhoz... Persze az ő dolga, ha nem akarja megosztani velem a gondolatait, talán jobb is. Nem hiszem, hogy örülnék azoknak a gondolatoknak... Eh, hagyjuk! Menjünk, elfáradtam. Holnap rá kell néznem a fejő asszonyokra, valami nincs rendben, kevés a tej és olyan híg, szerintem csinálnak valamit. Attól tartok, képesek felvizezni... Tánya, hogy ezek milyen szemtelenek tudnak lenni. Képzeld csak, tegnap reggel is azt mondja az egyik... (eltűnnek a színfalak mögött).

4. jelenet

(Tolsztoj szobája. Teljesen puritán – egy asztal, egy szék, egy ágy, az ajtó mellett egy kissekrény. Tolsztoj a naplóját írja, amikor beszalad a két kisgyerek. Le-

teszi a könyvet, kitárja a karját, a gyerekek az ölébe telepednek.)

Aljosa: Mit írsz? Mesét?

Tolsztoj: Olyasmit.

Aljosa: Elolvasod nekünk is?

Tolsztoj: Nem hiszem. Tudod, nem gyerekeknek való mese.

Natasa: De mért? Sok benne a boszorkány meg az ördög?

Tolsztoj: Éppenséggel nem. Ilyenek egyáltalán nincsenek benne. Csak emberek.

Aljosa: Hát akkor, akkor meg mért nem? Mert nagyon ijesztő?

Tolsztoj: Igen, Aljosenyka, talán igen. Lehet, hogy megijednétek vagy elszomorodnátok, és azt nem akarom.

Aljosa: De hát én sosem szoktam szomorkodni, ha anya mesét mond, csak félni.

Tolsztoj: Azt hiszem, velem ez éppen fordítva van. Én már sosem szoktam félni, de gyakran vagyok szomorú.

Natasa: Akkor mért írsz szomorú meséket, attól csak még szomorúbb leszel.

Tolsztoj: Nem tudom, talán nem vagyok elég okos.

Natasa: Nem, nem, te okos vagy. Aljosa nem okos. Képzeld csak, mit kérdezett anyától!

Tolsztoj: No mit?

Natasa: Tudod, van nekünk az a barna kiskutyánk, a Száva. És hát ott szeret feküdni a kertben, pont közé-

pen, a fűben. Egyszer azt kérdezi anyától Aljosa, hogy miért napozik annyit, amikor már úgyis olyan barna? Hát nem buta?

Tolsztoj (megsimogatja a mérgesen izgő-mozgó Aljosa fejét, aki láthatóan meg akarná húzni a nővére haját.): Nem, nem buta, csak még... kicsi.

Aljosa: Úgy szeretnék nagy lenni már! És ha nagy leszek, majd okos leszek, okosabb, mint te, Natasa!

Tolsztoj: Ne siess annyira, Aljosa. Aztán meg nem azt mondtam, hogy kicsi vagy, TEHÁT buta. Tudod, amit a Száva kutyáról gondoltál, nagyon is érthető. Csak azt csodálom, hogy a felnőtteknek sose jutnak ilyen kérdések az eszükbe. Egyáltalán, keveset kérdeznek. Úgyhogy csak kérdezz, kedvesem, kérdezz! Ez rád is áll, Natasa, hiszen még te is gyerek vagy! Néha kinevetik az embert, de csak azok, akik már nem tudnak kérdezni.

Natasa (kicsit megbántva): Szóval te nem neved ki Aljosát?

Tolsztoj: Nem, kedvesem. De azért ne legyél csalódott. Tudom, hogy csak jókedvre akartál deríteni. És könnyebb is a szívem, mert ez a Száva kutya tetszik nekem azzal a barna bőrével a fűben.

Natasa (lelkesülten): Fogsz róla írni? Fogsz? Egy szép mesét?

Tolsztoj: Lehet, lehet, hogy fogok.

Aljosa: Ha ezt a mesét befejezted, igaz?

Tolsztoj: Nem, azt hiszem, előtte kéne megírnom, mert ha ezt a mesét befejezem, már nem írok semmit.

Aljosa: Olyan hosszú lesz?

Tolsztoj: Ami azt illeti, meglehetősen hosszú már, nagyon is...

Natasa: Hát akkor mért nem fejezed be most?

Tolsztoj: Először is: nem igazán rajtam múlik. Meg aztán szépen szeretném befejezni, és az egyelőre nem sikerül.

Natasa: Hiszen azt a legkönnyebb. Tudod, hogy minden mese úgy fejeződik be, hogy „és boldogan éltek, amíg meg nem haltak”.

Tolsztoj: Az a helyzet, hogy az én mesémben nem élnek valami boldogan a szereplők, és lehet, hogy akkor lennének boldogak, ha meghalnának.

Natasa: Jaj, az hogy lehet? Én gondolni sem szeretek a halálra! El sem tudom mondani, mennyire szeretek élni! Nem is tudom elhinni, hogy van, aki nem szeret!

Tolsztoj: Talán már elfelejtette, miért kellene szeretnie...

Natasa: Mért, mért... (felnőttezen ingatja a fejét, csípőre tett kézzel Tolsztoj előtt) Először is ott van a takaróm, ami olyan meleg, amikor reggel felébredek. Aztán bejön Marija, és odajön az ágyhoz, én meg erősen lehunyom a szeme, de ő mindig tudja, hogy fent vagyok, és azt mondja, „későre jár”, és megsimogatja a homlokom. Tejszagú a keze, és én mindig pont akkor nyitom ki a szemem, amikor megsimogat, és ő rám nevet, megcsóválja a fejét, és tüzelnek a szeplői, és akkor én ugrok egyet, és átölelem.

Aljosa: Én is, én is át szoktam ölelni!

Natasa: Aljosa, hozzád nem is Marija megy be, hanem Kátya.

Aljosa: De igenis Marija, néha Marija is!

Natasa: Jól van, na!... És aztán reggelinél bele szoktam hajolni a tea gőzébe, és amikor felemelem a fejem, az olyan jó hűvös, és néha anya megengedi, hogy egy egészen kicsi mézet csurgassanak a teámba...

Aljosa: Mert duci vagy, azért nem lehet sokat!

Natasa: Na és, ha duci vagyok?... Te meg kis tökmag! És ne szakíts mindig félbe! Igen... szóval az nagyon jó, ha a mézes teát megittam, és jó idő van, és ki-megyek játszani a gyerekekkel...

Tolsztoj: Milyen gyerekekkel? Aljosára gondolsz?

Natasa: Igen, vele is, meg a többiekkel, Marija kislányával is.

Tolsztoj: Szóval a parasztgyerekekkel?

Natasa (nem érti a kérdést): A gyerekekkel.

Tolsztoj: „A gyerekekkel”. Érttem. És milyenek azok a gyerekek?

Natasa: Hát... gyerekek. Mint mi. Bár Kolja már nagynak hiszi magát. De tudod, nem az.

Aljosa: Nem az, tényleg nem az!

Tolsztoj: Persze, nyilvánvalóan. Kolja... ő kicsoda?

Natasa: Szergej bácsi fia, aki a fát vágja nekünk! Anya gyakran megkéri Szergej bácsit, hogy engedje velünk, mert tudod, minden virágot ismer az erdőben, meg tudja, hol vannak gombák, és együtt szedünk... de az igazán szépek bent vannak nagyon, és kicsit félelmetes, Kolja meg persze úgy tesz, mintha nem

félne... de azért én látom, hogy hátra-hátranéz... Mert ott a fák közt néha nagyon sötét van...

Aljosa: De nem futunk ám el!

Natasa: No hiszen, te jobb lesz, ha hallgatsz! Úgy hozzám bújsz mindig, hogy alig tudok menni! Képzeld, úgy szorítja a kezemet, hogy szinte megfájdul. És piszenszenni sem mer, mert olyan nagy a csönd ott a fák közt. És akkor én mindig elkezdek gondolni valamire, hogy ne féljek, és Kolja ne tudjon csúfolódni...

Tolsztoj: És mire gondolsz, hogy elűzd a félelmedet?

Natasa: Azt képezem, hogy egy erdei tündér vagyok, aki gombává változtatta az állatkáit, hogy ne csatangoljanak el, amíg elmegy csodákat tenni. Aztán amikor hazatér, közéjük ül, s amint valamelyiket megérinti, azok mindenféle állattá változnak – lovacska, malac, kisegér, szamár, és magamban beszélgetek a gombákkal, ahogy szedem le őket, mintha tényleg azok lennének... nagyon jó játék, és tényleg nem is félek...

Tolsztoj: Elhiszem, te kis erdei tündér. (Aljosa hangosan, kicsit irigyen felnevet, Tolsztoj felé fordul): És itt van a kis erdei manó is...

Aljosa (ugrálni kezd): Manó vagyok, manó! Nézd, mekkorákat ugrom!

Tolsztoj: Nagyon ügyes manó vagy... sok manóval volt már dolgom, de ekkorákat nem ugrott senki!

Aljosa: Tényleg? Találkoztál más manókkal? Mikor, mesélj róla!

Tolsztoj: Régen, nagyon régen, Már el is felejtettem, de most, hogy itt ugrabugrálsz, eszembe jutott.

Aljosa (kezd kifáradni, liheg, egyre lassabban ugrik):
Elmeséled nekem, csak nekem?

Tolsztoj: El, hát persze, de nem most. Most már hagyd abba, minden manónak jár egy kis pihenés. Még az ilyen erős és ügyes manóknak is.

(Aljosa lerogy a földre Tolsztoj mellé, ekkor benéz az ajtón Tánya)

Tánya: Aljosa, mit csinálsz te ott a földön?

Aljosa: Én nem Aljosa vagyok, hanem Kvasz, az erdei manó!

Tánya: Mi a csudáról beszélsz?

Tolsztoj: Hagyd csak, Tányecska, játszottunk egy kicsit. Volt itt valóban egy erdei manó, de már visszaváltozott Aljosává.

(Aljosa vigyázzba vágja magát Tánya előtt, aki elneveti magát, és magához húzza)

Tánya: Késő van, Lev Nyikolájevicsnek pihennie kell, rólatok nem is beszélve. Menjetek szépen aludni.

Aljosa (Odaszalad Tolsztojhoz, elé térdel, úgy súgja):
Nem felejtet el, ugye nem felejtet el? Elmeséled majd a manókat, ugye?

Tolsztoj (megsimogatja a fejét): El, Aljosenyka, de most már szaladj! Holnap találkozunk.

Tánya: Natasa, Aljosa, induljatok! Anyátok már biztosan vár benneteket! Még én is bemegyek hozzátok.

(Natasa kézen fogja az öccsét, megállnak az ajtóban egy pillanatra, jó éjszakát kívánnak Tolsztojnak, aztán eltűnnek.)

Tánya (közelebb lép, apja mellé): Nagyon kifárasztottak?

Tolsztoj: Nem, kislányom, nem. Sőt, sokkal könnyebb a szívem, hogy itt voltak.

Tánya: Mert egyébként nehéz?

Tolsztoj: Többnyire igen, hisz tudod. De milyen legyen egy ilyen öregemberé? Megöregedni, Tányecska, derűsen és méltósággal, nos, az aztán igazi feladat. Attól félek, nem csinálom valami jól. És most, hogy itt voltak a gyerekek, hirtelen arra gondoltam, talán hagyni is kellene a csudába. Inkább megpróbálok gyerekek lenni újra.

Tánya: Mért kéne bármivel is próbálkoznod? Hagyd, hogy a dolgok megessenek veled!

Tolsztoj: Szívem, tudod, hogy ez nekem sose ment. Nem tudom, kitől örököltem a hajlamot, hogy állandóan megtervezzem az életemet... Anyámról azt mondták, akik ismerték, hogy igen nyugodt asszony volt, de ha nevetett, csengett-bongott tőle a ház. Én viszont életszabályokat írtam állandóan, amiket aztán képtelen voltam betartani... Apám még önfeledtebb volt, esendőbb is... no persze ebben a fia voltam... Nem tudom... Ma úgy érzem, fel kellene hagynom ezzel az önelemzéssel, s csak örülni, úgy, ahogy Natasa tud a tea gőzének... De ahhoz meg kellene magamban újra találnom a gyereket, s arra a szegény fiúcskára már annyi, de annyi réteg keményedett rá... Nem tudom, lesz-e időm lehántani róla...

Tánya: De hát miért nem szereted azt az embert, aki vagy? Mi mindannyian olyan büszkék vagyunk rád!

Tolsztoj: Nem akarom, Tányecska, hogy büszkék legyetek rám. Azt akarom, hogy szeressetek. Egy gyermeket jobban lehet.

Tánya: Ó, apa, de hát én szeretlek! Ugye tudod?

Tolsztoj: Tudom, tudom, amúgy se vedd szó szerint, amit mondtam. Csak hangosan gondolkozom mindenféléről. Ilyenkor estefelé hajlamos vagyok rá. Hanem, kislányom, nagyon kedves ez a két gyerek. Mintha téged látnálak, meg Szerjózst.

Tánya: Ó, de régen volt az, apa!

Tolsztoj: Régen, és most sajnálom, hogy akkor nem beszélgettem veletek többet. Mi lehetett annál fontosabb, minthogy egy tüzelő, lelkes kis arcot nézzek, amint abban a kegyelemben részesítet, hogy az ártatlan lelkét csodálhatom...? Ó, Tányecska, az ember olyan ostobán él.

Tánya: Az ember általában – igen, de te bizonyosan nem, apa.

Tolsztoj: Fájdalom, nincs igazad, kislányom. Hogy miért, te is tudod, ne is beszéljünk róla. De nincs veszve semmi, amíg Natasa gombászni jár az erdész fiával, és Aljosa a szemem láttára lesz erdei manó. Erre fogok gondolni, ha netán elkeseredem, vagy nagyon elfáradok.

Tánya (Feláll): Apropos, fáradtság. Megyek, apa, pihened kell. Holnap reggel még beszélgetünk, mielőtt elmegyünk, jó?

Tolsztoj: Menj csak, a barátnőd biztos vár még, meg a gyerekek is...

(Tánya hosszan térdel az apja széke mellett, simogatja hófehér haját, Tolsztoj hagyja, aztán köhögni kezd, Tánya feláll. Kifelé indul)

Tolsztoj: Tányecska, boldog vagy?

Tánya (nem fordul meg, keze a kilincsen, úgy válaszol): Előfordul.

Tolsztoj: Ez több, mint amit a legtöbb ember elmondhat magáról, ugye tudod?

Tánya (még mindig háttal): Ezen még nem gondolkodtam. Fontos boldognak lenni?

(Hosszú szünet).

Tolsztoj: Nem az? Egész életemben azt hittem.

(Újabb csönd, Tánya még mindig nem fordul meg.)

Tánya (keze továbbra is a kilincsen): Tudod, apa, ha azt kérdezed, hány boldog embert ismerek, nehezen tudnék bármit is mondani. Szerintem meg lehet békélni azzal a gondolattal, hogy „előfordul” a boldogság, és ahogy te mondtad, ez több, mint amit általában várni lehet az élettől.

Tolsztoj: Bölcsesség ez vagy reménytelenség?

Tánya (megfordul, mosolyog): Azt remélem, hogy bölcsesség.

Tolsztoj (felnevet): Vagy elég bölcs vagy a reménytelenséghez.

Tánya (Nézi az apját egy ideig nagyon gyengéd tekintettel, aztán): Jó éjt, apa.

(Kimegy)

5. jelenet

(Tolsztoj feláll, az ablak elé áll. Aztán a széken lévő zubbonyát magára teríti, s kinyitja az ablakot, így áll hosszan, háttal a nézőtérnek. Csönd. Belép Szása, Tolsztoj nem hallja meg. Lánya csendben mögé kerül, összehúzza apján a zubbonyt, aki megrezzen, egy percre hátranéz, de aztán amikor látja, hogy Szása az, visszafordul. Szása mellé áll, ő is kinéz az ablakon.)

Szása: Mit nézel, édesapám?

Tolsztoj: Az eget, szívem, az eget. Mint Andrej Bolkonszkij a csatatéren.

Szása: Nem is tudom, mikor hallottalak utoljára valamelyik regényedről beszélni!

Tolsztoj: Talán túl szigorú voltam magammal. Mégiscsak ott van az a fiatal katonatiszt, szemben a mindenség ragyogásával. Elfelejtettem, hogy voltak akkor is jó pillanataim.

Szása: Jaj, apa, jó pillanatok... Az a regény csupa jó pillanat...

Tolsztoj: Nem tudom, bizonyos értelemben... talán. De nekem az az égbolt a fontos. most, legalábbis, mert most ÉRZEM azt, amit akkor csak elképzeltem.

Tudod, milyen csodálatos ez, szívem? Amikor ráéssz-mélsz, hogy megsejtettél valamit, amit sokkal később saját lelked igazol?... Mintha bennem is elcsendese-dett volna a csatazaj...

Szása: Csatazaj... én nem hallok ilyesmit, sőt... apa, én úgy látom, nagyon is csöndes ez a te csatád... mintha feladnád...

Tolsztoj: Feladni... igen, azt hiszem, azt kell. Feladni a harcot, és elfogadni ezt a rám mért földi sorsot, ami úgyis oly jelentéktelen a felhőkhöz képest. Aztán meg mi mást várhatna tőlem ez az ég, minthogy próbáljam követni a méltóságát... (Megfordul, megrázkódik) Hanem hideg van már így késő ősszel. Ülünk le, ked-vesem.

Szása: Apa, nagyon éber vagy. Késő van már, tudod-e.

Tolsztoj: Tudom, de csordultig a lelkem. És nem keserőséggel, hanem... örömmel. Itt voltak Tányecska barátnőjének a gyerekei, és határozottan tudtam, miközben velük beszéltem, hogy a gyerek – maga Isten. Milyen feltétlen bizalom, a befogadásnak és ki-tárulkozásnak milyen derűs szabadsága... Gyönyör-ködtem bennük, és megszégyenült az én hitvány boldogtalanságom... Nem Istennek tetsző a szomorú-ságom, Szása... Hiszen valahol bennem is ott ez a gyermek... És ott van édesanyádban is...

Szása: Lehet, apa, de én még nem találkoztam vele.

Tolsztoj: Milyen engesztelhetetlen a hangod, kis-lányom, Mire véljem ezt? Ne vállald át helyettem is a haragot anyád iránt. Magam is azon vagyok, hogy

megszabaduljak tőle. Talán helytelen rád terhelnem a gondjaimat, és eltávolítani édesanyádtól... mert neked elsősorban azt kell látnod benne, s nem apád feleségét...

Szása: Ha arra gondolsz, apa, hogy anyaként inkább a javára billenne a mérleg, nos, ez az én esetemben biztosan nem igaz.

Tolsztoj: Félek, már nem tudod szétválasztani az én problémáimat és anyádat. Túlságosan igénybe veszek érzelmileg... Nincs ez így jól. Olyan fiatal vagy...

Szása: És olyan boldog, hogy igénybe veszel! Mi mást kezdhetnék itt magammal? Ha néha elutazol, vagy meglátogatsz valakit, s itt maradok nélküled, csak tátogok, mint a partra vetett hal. Nem apa, meglehet, én veszek igénybe téged, hogy élni tudjak.

Tolsztoj: Szásenyka, megijesztesz. Apád nyolcvankét éves. Nem függhetsz valakitől, aki minden pillanatban meghalhat.

Szása: Már megint így beszélsz! Mindig ez van, ha Goldenvejzer ilyen hosszan muzsikál! Pedig megmondtam már neki a múltkor is, hogy hogyan hatnak rád az ilyen szonáták. És mégis... Tudtam, hogy el fogsz keseredni.

Tolsztoj: Szása, kedvesem, csillapodj! Nem kell ahhoz zene, hogy egy ilyen idős ember lássa a kétszerkettőt.

Szása: Kétszerkettő... Annyi evidencia van még azon kívül, hogy egyszer meg fogsz halni...

Tolsztoj: Őszintén szólva, egyre inkább úgy látom, hogy ez az egyetlen valamire való evidencia. És nem

találok benne semmi borzasztót. Csak a hozzá vezető út lenne kicsit nyugodalmasabb. Tudod, a nagy utak előtt hallgat az ember, ha úgy tetszik, leül arra a bizonyos egy percre. Ez a perc, ez a csönd hiányzik nekem.

Szása: Mert ez a Goldenvejzer beleklimpíroz.

Tolsztoj (felnevet): Szívem, az én képzeletbeli csöndemben nem hallatszík az ő – mellesleg igencsak szép – klimpírozása. Tudod te, hogy hogyan értettem.

Szása: És ha tudom is, látod, hogy nem segíthetek... ma este is... egyedül voltál, és mindenki olyan remekül mulatott nélküled...

Tolsztoj: Nem volt helyes, hogy kint maradtam a verandán.

Szása: Miről beszélsz, apa?

Tolsztoj: Nem volt helyes, mert megbántottam vele azokat, akik szerettek volna velem találkozni, anyádról nem is beszélve.

Szása: Apa, ne vidd túlzásba a megértést! Ő sem teszi, erről biztosíthatlak.

Tolsztoj: S nekem mi dolgom azzal, hogy ő mire képes? Az én dolgom én vagyok, s azt gondolom, többre vagyok képes, mint amit idáig cselekedtem. Alázat és szeretet – mindig erre vágytam, de látom, nem sokra jutottam. Gögös vagyok és haragtartó egy asszonnyal, aki elég szerencsétlen ahhoz, hogy maga is az legyen. Segítenem kellene neki.

Szása: Próbáld meg, ha így akarod – ezredszer. És kívánom, ezredszer sikerüljön... de nem hiszem, hogy anya alkalmas alany a nagylelkűségre...

Tolsztoj: Nem ez számít. Nekem kell alkalmasnak lennem arra, hogy az legyek vele.

Szása: És ő majd szépen visszaél vele...

Tolsztoj: És akkor? Az már az ő ügye lesz... Istennel, azt hiszem. Szásenyka, ne beszéljünk most erről többet, olyan világosan látom, hogy mit kell tennem, minden olyan könnyű és nyilvánvaló...

Szása: Én csak... a csalódástól féltelek, apa.

Tolsztoj: Sose félts. Anyádban, magamban, az emberekben csalódhatok – de abban, ami ott ragyog a gyerekek arcán meg az égbolton – abban nem.

Szása: Nem tud az ember mindig erre gondolni, még te sem.

Tolsztoj: Nem, de megpróbálhatja.

Szása (sóhajtva feláll): Jó, de szerintem most legelőször is egy kis alvással próbálkozz meg. Nagyon ideje lenne már lepihenned. Itt vagyok a szomszédomban, tudod, ha bármire szükséged van az éjszaka, csak szólj, meghallom.

Tolsztoj: Jó, jó. De azt hiszem, ma különösen nyugodt éjszakám lesz.

Szása: Úgy legyen. Nos, megyek, hagylak aludni. Jó éjt, apa.

Tolsztoj: Jó éjt, Szásenyka...

Szása (Indul kifelé, az ajtóban összetalálkozik az anyjával, aki egy nagy gyertyát tart a kezében. Szása elállja az utat előtte): Apa éppen készül lefeküdni.

Szofja Andrejevna (befurakodik a lánya mellett): Igen, meg akartam nézni, hogy vagy, mert egész este nem láttalak.

Tolsztoj: Igen... nem éreztem túl jól magam. Sajnálom... Holnap, holnap majd reggelinél bepótolom a mulasztást... És te, te jól vagy?

Szofja Andrejevna: Hogy én? Hát... ahogy egy asszony az én helyzetemben lehet...

Szása: Milyen helyzetre gondolsz?

Tolsztoj (sietve odamegy Szásához, átkarolja a vállát): Szásenyka, te aludni indultál. (Kituszkolja az ajtón. Felesége felé fordul): Ne beszéljünk most a helyzetedről, ami – beismerem – nem könnyű. Tapintatlan dolog volt ma távol maradnom. Bocsáss meg.

Szofja Andrejevna (meglepetten áll): Hát jó. Kérsz teát?

Tolsztoj: Éjszaka nem iszom teát, mert akkor nem tudok aludni. De kedves vagy, hogy megkérdezted.

Szofja Andrejevna: Régebben mindig kértél teát este. De hát változnak a szokások.

Tolsztoj: Igen, minden változik. Mi is képesek vagyunk rá, nem gondolod, Szonya?

Szofja Andrejevna: Nem tudom... Aludnod kellene.

Tolsztoj: Azt teszem. Pihenj, te is, kedvesem.

(Odamegy, homlokon csókolja a feleségét, aki értetlenül áll, aztán sarkon fordul s kimegy.)

Tolsztoj (Leül az ágyra, még ír a naplójába egy darabig, közben megkönnyebbülten szipog, meg-megtörli a szemét. Aztán az ajtó melletti szekrény fiókjába rakja a naplót, lefekszik, eloltja a gyertyát. Csönd. Aztán megszólal a sötétben): Köszönöm, istenem.

(Egy órával később. Szélfúvás, levélzörgés, eső veri az ablakot. Tolsztoj egyetlen lélegzéséből tudni lehet, hogy alszik. Óvatosan kinyitja valaki az ajtót. Szofja Andrejevna az, a kis gyertya, amit a kezében tart, megvilágítja az arcát. Hallgatózik, aztán hálóingben beoson, idegesen matat a fiókban, előveszi Tolsztoj naplóját, lapoz benne, ujjai követik a sorokat. Aztán visszat teszi a naplót, kimegy. Újra sötét van.)

Tolsztoj (Felül az ágyban, zihál. Gyertyát gyújt, az ágya szélére ül. Egyszer csak felkiált): A szar! A szar! A szar!

(Hisztérikusan zokogni kezd, Szása berohan.)

Szása: Mi van apa, mi van?

Tolsztoj (Csuklik, hörög, Szása ott ül mellette, nyugtatja, aztán apja feláll, a gyertya megvilágítja könnyes arcát): Csomagolj, Szásenyka.

III. FELVONÁS

1. jelenet

(A Tolsztoj-ház szalonja. A csillárok helyett néhány gyertya világítja csak be a szobát. Kint süvít a szél, férfikiabálást lehet elmosódottan hallani. Aztán nyílik egy szobaajtó, megjelenik benne a már meglehetősen megöszült Tánya meg egy férfi, aki a kezében egy orvosi táskát tart.)

Tánya: Andrej Petrovics, üljön le egy pillanatra. Restellem, de teán kívül nem tudom mással megkínálni.

Andrej Petrovics: Ugyan, Tatyjána Lvovna... ne szabadkozzon... nos, jólesne egy pohárral, még megyek néhány beteghez... nem mintha segíteni tudnék rajtuk... mert hiszen ennivalót én sem adhatok.

Tánya (tölt az asztalon álló szamovárból): Cukrunk nincs, sajnos már, de egy kis mézet vagy lekvárt tehetek bele...

Andrej Petrovics: Nem, nem... mindig is így ittam magában. Ez a szokásom most külön jól jön... Egyébként is, az ilyen kincseket, mint méz és lekvár, tartálékolják nehezebb időkre, aztán meg az édesanyjának is nagy szüksége lesz rá... ha egyáltalán...

Tánya: Ezt hogy érti?

Andrej Petrovics: Nos, úgy látom, a betegség megy a maga útján előre. Szofja Andrejevna-nak minden bizonnyal tüdőgyulladásra van.

Tánya: Akár apának annak idején!

Andrej Petrovics: Nekem is eszembe jutott ez, bár nem voltam ott Asztapovóban, amikor ágynak esett. De az édesapja már nagyon idős volt, a vonatút meg a sok izgalom is kimerítette, kevésbé tudta felvenni a harcot a kórral. Az édesanyja talán...

Tánya: Anyám... anyám meg nem akarja felvenni a harcot. Mióta meghalt apám, s ennek már majd tíz éve... nagyon apatikus és lemondó. Nem hiszem, hogy élni akarna.

Andrej Petrovics: Ez nagy baj, mert az állapota amúgy is eléggé aggasztó. Nem kertelek, Tatyjana Lvovna: nem sok esélye van az édesanyjának a gyógyulásra. S ehhez még ez a rendkívül nehéz helyzet is... gyógyszerhez hozzájutni ebben az írásban szinte lehetetlen, élelemhez meg pláne...

Tánya: Idehívtam a testvéreimet Moszkvából, talán ők hoznak valamit.

Andrej Petrovics: Azt hallom, ott sem sokkal jobb a helyzet. Persze ha az embernek vannak kapcsolatai, akkor talán. Mindenesetre jól tette, hogy elhívta őket. Ki tudja, nem ez lesz-e az utolsó alkalom, hogy találkozhatnak az édesanyjukkal. Útra kelni manapság nagyon kockázatos és nehéz, Jaszna Poljana bele-

esik a háborús övezetbe... de azt hiszem, ez az a helyzet, amikor rá kell szánnia magát az embernek...

Tánya: Nem sok reményt hagy, doktor úr.

Andrej Petrovics: Nehéz ott adni, ahol alig van. S néha maga az orvos sem biztos abban, hogy jót tesz-e a gyógyulás. Régen kezelem már az édesanyját, azoktól a sötét napoktól kezdve, amikor édesapja temetése után Makovickij doktor úr elhagyta a házat, és szinte naponta kellett neki veronált adnom. Az ilyesmi persze természetes, főleg ha tekintetbe vesszük a körülményeket, de... mint viszonylag tapasztalt orvos, azt gondoltam, ezen a mély csüggedésen majd túljut. De őszintén szólva, ami felváltotta azt a végtelen kétségbeesést, nem egészen az volt, amire számítottam. Ez a parttalan bánat, amiben kóvályog az ön valaha oly energikus édesanyja, mindig is aggasztott. Azt gondolom, szeretne tőle elszabadulni.

Tánya: S itt az alkalom?

Andrej Petrovics: Mindent meg fogok tenni, hogy máshogy találja meg a szabadulást, de mint magánember, a válaszom: igen.

Tánya: Talán igaza van, de akkor sem tehetek mást, minthogy próbáljam megmenteni.

Andrej Petrovics: Mint ahogy én sem. Természetesen segíteni fogok önnek a lehetőig. De kevés a lehető...

Tánya: Azt bízunk másra... Holnap eljön újra, ugye, Andrej Petrovics? (feláll)

Andrej Petrovics: Természetesen. Próbálja betartani az utasításaimat. Nagy teher ez magának, főleg így, hogy a szomszéd szobákban idegen emberek élnek...

Tánya: Ó, annyi mindent meg lehet szokni. Meg aztán nincs velük bajom. Ha megmaradt volna minden szobánk, s nem kellett volna átadni az állami gazdaság irodáinak, akkor sem tudnám használni őket. Ugyan mivel fűtenék ennyi helyiséget?... Anya szobája meg jó helyen van – nem hall szinte semmit a zajokból. Ma talán megjön Szergej meg Szása, minden pillanatban várom őket. Úgy egy kicsit könnyebb lesz.

Andrej Petrovics (felveszi a kabátját): Nos, jól van. Most mennem kell. Nehéz szívvel hagyom itt magukat, de mit tegyek. Holnap reggel igyekszem korán itt lenni. Kérem, jegyezze fel, mennyi lázat mér este meg hajnalban. A folyadék és az állandó felügyelet nagyon fontos, de ne erőltesse a beszélgetést. Szofja Andrejevna nagyon gyenge, minél többet aludjon. És ha emellett még képes rá, hát: vigyázzon magára.

Tánya: Igen... és mindent köszönök. Nem lehet könnyű ide elvergődni minden nap.

Andrej Petrovics: Nagy szerencse, hogy a maga sógora az állami gazdaság vezetője.

Tánya: A VOLT sógorom. Másenyka férje volt, de hát ő már régen meghalt.

Andrej Petrovics: Igen, de úgy tudom, hogy Nyikolaj Leonyidovics nem szakította meg önökkel a rokoni kapcsolatot a felesége halála után sem.

Tánya: Igen, ez így van. Apám is kedvelte... Azt hiszem, a vejei közül őt látná a legszívesebben itt ilyen minőségben.

Andrej Petrovics: Nem hiszem, hogy ilyen minőségben bárki tetszene neki itt, de hát annyira megváltozott a világ.

Tánya: Megpróbálok erre nem gondolni. Nos, jó utat, Andrej Petrovics!

(Az ajtóig kíséri a doktort, az kezét csókol neki, majd elmegy. Tánya az asztalon lévő négy gyertyából hármat elfúj, s a doktor teáscsészéjéből kihörpinti a maradékot. Aztán leül a gyertya mellé, és kötni kezd. Valami csörömpöl, odafut az anyja ajtajához, benéz, hallgatózik, majd megnyugodva visszaül, s folytatja a kötést.)

2. jelenet

(Egy kis idő múlva halkán nyílik az ajtó, egy magas alak lép be, de az egy gyertya fénye nem világítja meg rendesen az arcát, így Tánya némi ijedelemmel ejti az asztalra a kötést, és néz az ajtó felé.)

– Ki az? Ki van ott?

(A férfi előbbre lép, Tánya arrafelé emeli a gyertyát, s jól kivehetővé válik Szergej megöregedett, borostás arca. Tánya leteszi a gyertyát, odaszalad, Szergej karjaiba veti magát, s rázza a zokogás. Szergej esetlenül áll, simogatja a húga hátát. Majd kibontakozik az ölelésből.)

Szergej: Tánya, nyugodj meg! Rá sem ismerek az én mindig kiegyensúlyozott, okos húgocskámra. Na, hagyd abba, ne sírj! Vagy... későn érkeztem?

Tánya (szipogva igazgatja a ruháját, a félhomályban inkább sejteni, mint látni lehet a mozdulatait): Nem, nem, ott azért hál'istennek nem tartunk. Csak kicsit sok már ez a feszültség. Egy özvegyasszony egyedül a nagybeteg édesanyjával ebben a zűrzavarban... Annyira vártalak! Ezek csak a megkönnyebbülés könnyei – azért, hogy itt vagy, és hogy épségben itt vagy. Kész csoda, hogy egyáltalán átjutottál!

Szergej: Csodák, azok egyre kevésbé fordulnak elő. Csodák helyett komisszárok meg népbiztosok vannak, de én a legfőbb csodatevőtől kaptam írásbeli engedélyt erre az útra.

Tánya: Kiről beszélsz?

Szergej: Nem ülhetnék le? És mi ez a sötét? Mindig szeretted a félhomályt, de szerintem ez azért túlzás.

Tánya: Amin lehet, spórolok, de most ünnep van, úgyhogy mindjárt gyújtok még gyertyát. (Meggyújt még néhány gyertyát, a színpad sokkal világosabb lesz) Szóval, ki az a legfőbb csodatevő?

Szergej: Kit érdekel most ő? Mi van anyával?

Tánya: Most ment el az orvos, nem sok jóval biztat, de reménykedjünk. Most mélyen alszik, várd ki, míg felébred. S addig mondd el nekem mégiscsak, ki is az a legfőbb csodatevő?

Szergej: A népbiztosok tanácsának elnöke, Vlagyimir Iljics Uljanov, közismertebb nevén Lenin... Ő írta alá

az utazási engedélyemet személyesen. Még abban a kegyben is részeltetett, hogy megelőszobáztatott a Kremlben, s méltóztatott elcsevegni velem...

Tánya: Nem illik ez az ironikus hang egy legfőbb csodatevővel kapcsolatban, Szergej...

Szergej: Nem így képzelnél egy mindenhatót. Kis, szakállas emberke tatáros képpel. Nem mondanám, hogy olyan tudatlan, műveletlen, mint köztük annyian. Svájcban élt sokáig, s olvasta apa műveit. Már ez magában meglepő. Ezért is hívott oda személyesen, apáról beszélt nekem. Kialakult elképzelése van róla, akinek hajlandó még azt is megbocsátani, hogy arisztokrata volt. Ez melleleg a mi nagy szerencsénk is, talán nekünk is megbocsátják a kék vérünket apa és főleg Uljanov kedvéért. Nos... leültetett az irodájában, s fel-alá járkálva elemezte apa regényeit... csak azt reméltem, apa nem látja valahol ott fent ezt a jelenetet... mert amilyen szenvedélyes természet volt, még lekéredzkedik egy dörgedelmes vitára az égiektől...

Tánya: Szergej!

Szergej: Ne legyél már olyan merev, Tánya! Én mindenestre igyekeztem a szórakoztató oldalát látni a jelenetnek. Egy nagyhatalmú ember, aki a nép éhen halatásán kívül még a művészethez is ért... Eszembe jutott, amit Goethéről olvastam egyszer, akit Napóleon fogadott Weimar megszállásakor, s tanácsokat adott, hogy lehetett volna még jobban megírni a Werthert...

Tánya: Csak nem javítani akart a Háború és békén?

Szergej: Nem, tökéletes műnek találta. De azzal kezdeni kellett valamit, hogy egy ilyen tökéletes mű szerzője egy gróf, és nem a nép egyszerű gyermeke volt. Persze nem volt nehéz helyzetben, tekintettel apa ebbéli igyekezetére... Na, hagyjuk is... Ezután elengedett, sőt még hajlandó volt Szása menlevelét is aláírni.

Tánya: Együtt jöttetek? De hát akkor ő hol van?

Szergej: Igen, együtt jöttünk, de ő kiszállt egy kicsit előbb. Pontosabban a birtok határánál. Mása férje küldött értünk egy kocsit, ezt majd még meg kell neki köszönnöm... persze ha megtalálom ebben a felfordulásban. Szását nem lehetett lebeszélni róla, hogy megnézze, hogyan élnek azok, akik között kiosztotta a birtokot...

Tánya: Hogy aztán elszedjék tőlük az állami gazdaságnak. Szása jobban tette volna, ha megtartja azt, amit apa honoráriumából megvásárolt anyától... a maga módján persze jót akart, s nem láthatta előre, de mégis fáj a szívem, ha arra gondolok, hogy mindent elvettek a parasztoktól, amit apa akarata szerint Szása odaadott nekik.

Szergej: Valójában szerintem elég mindegy, tőlünk vagy tőlük vették-e el.

Tánya: Nem tudom, hogy ők is így vélekednek-e. Bár azt gondolom, a legfőbb gondja most mindenkinek a betevő falat. Szergej... hoztatok valamit?

Szergej: Jaj, Tánya, ha tudnád, mit futkostam... feleslegesen. A szomszédom megadott egy címet, ahol tojáást meg krumpli adnak, de nem kellett az arany-

brossom... Tűzifát akart, de hát honnan vegyek... Végül Szása Mihail Grigorjevicset kérte meg, hogy segítsen.

Tánya: Csak nem Csertkovról beszélsz? Azt hittem, nem állsz vele szóba.

Szergej: Az ember mindenkivel szóba áll, ha éhes. Na meg aztán van nagyobb ellenségem is, mint valaki, aki nagyon, habár rosszul szerette az apámat.

Tánya: A fő baj nem az volt, ahogy szerette, hanem az, ahogy Szásával kisajátították őt a halála után.

Szergej: Régen volt, Tánya, és amúgy sem engedhettem meg magamnak azt a luxust, hogy haragtartó legyek. Ő sem mutatkozott annak. Bár a kommunája szétszéledt, még mindig segítik egymást. Sokan falun élnek, és küldenek neki ezt-azt. Csertkov azonnal a segítségünkre sietett, és egy tömött szatyorral állított be a minap Szásához. Ő sem lett fiatalabb, ha ez vigasztal... Ha beosztod, Tánya, anyának nem kell nélkülöznie...

Tánya: Ó, hogy Vlagyimir Grigorjevics adja a betevő falatot anyának... Nem hiszem, hogy ezt el fogom neki mondani...

Szergej: Én meg nem hiszem, hogy ezeknek a régi sérelmeknek bármi jelentősége lenne ma már. Szása is nagyon megszélídült.

Tánya: Ő is harminc már, itt is van az ideje.

Szergej: Képzeld, átmentünk Asztapovón is. Kedvem lett volna leszállni...

Tánya: Ugyan minek? Mit néztél volna meg? A szobát, ahol apa meghalt, vagy azt a vágányt, ahol anya különvonata vesztegelt, miközben arra várt, hogy a családja a haldokló férje elé engedje?

Szergej: Tánya, szeretnék emlékeztetni, hogy te magad is arra kérted anyát, fogadja el az orvosok döntését.

Tánya: Igen, de nem vagyok büszke magamra, ha arra gondolok, hogy vonatkocsi ablakából nézte a házat, ahol apa feküdt, s reménye sem volt, hogy megnézhesse vagy a kezét foghassa.

Szergej: De hát ki büszke erre? Biztosíthatlak, még Szása sem, egy csöppet sem. Ami engem illet, én akkor is szégyelltem magam azért az őrségért az állomásfőnök háza előtt. Sokszor látom magam előtt anya megkínzott arcát, amint ki tudja hányadszor arra kér, hogy engedjem be... De nem tehettem mást. És első sorban nem is az orvosok miatt. Tudod, mikor apához bementem, az volt az első kérdése, hogy anyával jöttem-e, és páni félelmet láttam az arcán. Hogy engedhettem volna meg, hogy az utolsó pillanataiban egy IDEGEN fogja a kezét?... Csak azért, mert ehhez úgymond házastársi joga van?... Nem, apa tényleg el akart menni, mert már nem volt semmi köze anyához. Igaz, nem jutott messzire a betegsége miatt, de én nem tehettem mást, mint hogy hagytam a ROKONAI között meghalni. És anya – ne is haragudj ezért, Tánya... nem tartozott közéjük.

Tánya: Mert Csertkov igen...

Szergej: Igen, ő igen... Apa rendkívül boldog volt, amikor Vlagyimir Grigorjevics meglátogatta. Megkönnyezte, mint egy gyerek. Ez néhány nappal a halála előtt volt. De meg kell mondanom, Tánya, minden ajtónyitásnál félelmet láttam az arcán. Még a halála előtt is. Tudod, gondolom, mitől félt... A legtöbb, amit tehattünk, hogy erről a félelemről nem beszéltünk anyának.

Tánya: Szása talán nem volt ilyen tapintatos.

Szergej: Most elárulok neked, valamit húgocskám, hogy kicsit más színben lásd Szása viselkedését anyával. Talán megbocsátja nekem, hogy elmondom. Egyszer nagyon leteremtettem, amikor igazán szívtelenül beszélt anyával... ez már apa halála után volt... és akkor mondta el, mintegy védekezésül... Nos... emlékszel Vanyicskára, ugye?

Tánya: Hogy kérdezhetsz, ilyet, Szergej, a testvérem volt, és amúgy sem lehet őt elfelejteni.

Szergej: Biztos emlékszel arra is, hogy ezt az utolsó, kései gyereket apa és anya is kivételesen szerette.

Tánya: Mert olyan nagyon szeretetre méltó volt. Csehov egyszer nálunk járt, és azt mondta, ez a gyerek vagy zseniálisabb lesz még az apjánál is, vagy...

Szergej: Vagy korán meg fog halni... Igen, tudom. Anya gyakran elmesélte. Az ember valahogy szégyellt mellette rossz lenni. Nem emlékszem, hogy apa vagy anya valaha is veszekedett volna a jelenlétében. Rettentően megviselte apát és anyát is az elvesztése, de

főleg anyát... Félőrülsen bolyongott, nem akart kimen-
ni Vanyicska szobájából...

Tánya: Igen, Szása elmondta.

Szergej: De van valami, amit Szása – úgy látszik –
nem mondott el neked. Maruszja, a szobalány egyszer
arra nyitott be, hogy anya térdel Vanyicska ágya előtt,
ököllel veri, és azt kiabálja: „Miért nem Szása?”...
Sajnos, Maruszja elmondta Szásának. El tudod kép-
zelni, mit érezhet egy gyermek, akinek ezt kiabálja az
anyja, még ha esztét is vette a bánat?...

Tánya (viszonylag hosszan hallgat): Nem vagyok
benne biztos, hogy el tudom.

*(Kivágódik az egyik ablak, eloltja a gyertyákat.
Szergej és Tánya az asztalon matát gyufa után.)*

Szergej (felkiált): Au, beletenyereztem valami késbe!
Mi van az asztalon?

Tánya (miközben újra meggyújtja a gyertyákat):
Azok csak a kötőtűim.

Szergej: Mit kötsz te ebben a homályban?

Tánya: Sálakat.

Szergej: „...kat?” Így, többes számban? De hát kinek,
az ég áldjon meg?

Tánya: Jó lenne, ha megáldana, és el tudnám majd
őket adni a tulai piacon.

Szergej: Jól értem? Tolsztoj lánya sálakat köt egy
gyertya mellett, hogy aztán a tulai piacon megpróbálja
eladni őket?

Tánya: Minden stimmel, kivéve a „Tolsztoj lányát.”

Szergej: Tán nem vagy az?

Tánya: Az vagyok, csakhogy ez esetben ennek nincs semmi jelentősége. Az ember megteszi, amit lehet és azt is, amit régen nem tett, ha muszáj. Függetlenül attól, hogy kinek a gyermeke. Azt hittem, ezt nem kell neked magyaráznom azután, hogy az aranybrossod nem vette fel a versenyt a tűzifával...

Szergej: Igen... csak kicsit mellbe vágott. Amúgy is fáj a szívem érted, hogy mennyit küszködsz itt egyedül anyával...

Tánya: Ne fájjon, Szergej. Tartalékkold az együttérzésedet azokra, akik már nem tudnak segíteni magukon. Nem halok bele egy kis kézimunkába, legfeljebb a tulai út bonyodalmas egy kicsit. Ha szerencsém van, sikerül marharépán kívül egy kis tojást, kenyeret is vennem vagy cserélnem. Néha szinte büszke vagyok magamra, hogy én teremtek ételt az asztalra. Mert a kristálypoharat, amiből az üres teát isszuk, nem lehet megenni. Ez az egyik legfontosabb igazság, amit mostanában tanultam.

Szergej: Munkás, igénytelen élet... Ahogy apa szeretete volna...

Tánya: Nem, Szergej, apa nem így szeretete volna. Nem kikényszerítve, hanem választva... Én nem azért eszem keveset, mert így akarom, hanem mert nincs módom többet enni... Apa nem a nélkülözésre gondolt, hanem a kevéssel való megelégedésre. De most nap mint nap a semmi félelmével ébredek... Én... félek... apa eszményi világában nem félnek a szegé-

nyek... És nem halnak éhen... Nincsenek riadt tekintetű, pókhasú gyerekek...

Szergej: Apa eszményi világa elmúlt végleg, mielőtt megtapasztalhattuk volna. Ez a helyzet, Tánya. Újabb tapasztalatok előtt állunk, amiket – attól tartok – nem kerülhetünk el. Tulajdonképpen már kóstolgatjuk is, és nekem nagyon nem ennek az életnek az íze...

Tánya: Igen... de le kell nyelnünk, mert... mert enni kell valamit.

Szergej: Más táplálékra vágyom.

Tánya: Azt elhiszem, csakhoggy...

(Kivágódik az ajtó, Filicska, a valamikori kocsis áll ott zubbonyban, csizmában, kicsit kapatosan. Háta mögül férfibeszélgetés, nevetés hallatszik.)

Tánya: Filip Szergejevics, nem lehetne egy kicsit halkabban? Tudja, hogy az édesanyám gyengélkedik.

Filicska: Bocsánat, Tatyjana Lvovna, elfelejtkeztem róla... Á, jó estét, Szergej úrfi... Szergej Lvovics... Az elvtársakkal annyira elmerültünk a munkában... rengeteg a probléma, az ember elfárad így estére, leül egy pohár ital mellé... vagyis ital az még akad, de pohárral bajban vagyunk. Tulajdonképpen azért jöttem, hogy kérjek egy-két poharat kölcsön... ha tudna adni...

Tánya (feláll, fásultan levesz négy kristálypoharat a vitrinpolcról)

Filicska: Nyolcan vagyunk... ha lenne annyi...

Tánya (fog egy kis dobozt, ami ott áll sarokban, belerakodja a nyolc poharat): Tessék. Csak kérem, csendesebben.

Filicska: Nagyon köszönöm, Tatyjana Lvovna, és minden jót az édesanyjának. Minden jót, de igazán... (Kimegy)

Szergej: Jól láttam, a valamikori kocsisunk volt?

Tánya: Igen, ő. Az állami gazdaság gondnoka. Az elsők között adta oda a birtokát, amit Szásától kapott. Amúgy nem sokat változott. Rendetlen, szétszórt, de alapvetően rendes ember. Már elvitt vagy ötven poharat... Nem hiszem, hogy bármit akarna velük kezdeni... Fogalmam sincs, hova lesznek...

Szergej: Ha akarod, megkérdezem majd tőle.

Tánya: Nem számít, és nem nagyon bízom újabban az emberismeretemben. Inkább hagyjuk.

(Halkan megszólal a csengő.)

Tánya: Anya... Felébresztették. Szergej, most akkor bemegyünk. Készen állsz rá?

Szergej: Azért jöttem...

Tánya: Igen, de nem azt az anyát fogod látni, akit ismertél.

Szergej: Már tíz éve nem azt az anyámat látom.

Tánya: Jó, de én most nem erre gondolok. Lefogyott, összement – igazi öregasszony lett. Nem szabad, hogy észrevegye az arcodon a döbbenetet.

Szergej: Gondolom, először elmondod neki, hogy itt vagyok. Addig én összeszedem magam, ha egyáltalán szükség lesz rá.

Tánya: Hát jó, fogd azt a tálcát ott a komódon a gyógyszerekkel. Menjünk.

3. jelenet

(Óvatosan bemennek. Nem sokkal ezután nyílik a szalon ajtaja, s bejön Szása – összefűjt hajjal, elázva, agyonfagyva. Lassan kibújik a kabátjából, sáljából, lerakja a táskáját, lerogy egy székre. Láthatóan halál-fáradt. Ül, az arcán mély csüggedés.)

Tánya (óvatosan jön ki a szobából, becsukja az ajtót, s ahogy megfordul, egy pillanatra megdermed a meglepetéstől): Szása, te vagy az?

Szása (csendesesen, fáradtan): Igen, én. Szervusz, Tánya.

Tánya (közelebb lép): Kimerültnek látszol.

Szása (láthatólag nehezeire esik a beszéd): Nem, csak... Ha nem bánod, nem állok fel, mert a lábaim nagyon sajognak... Nehéz ebben a sárban gyalogolni.

Tánya: Igyál egy kis teát, az majd felmelegít.

Szása: Majd... később. Ő hogy van?

Tánya: Nincs javulás. Most éppen bent van nála Szergej, de alig ismerte meg. Megint elaludt, Szergej bent maradt vigyázni rá.

Szása: Olyan erős volt mindig. El sem tudom képzelni... de még kicsit várnék a találkozással. Össze kell szednem magam.

Tánya (odamegy, lehajol, és átöleli a húga vállát.): Lefogytál.

Szása: Le, mint mindannyian. Fogyunk, Tánya. Minden értelemben. Valaha olyan hangos volt ez a ház,

bárhová mentél, belebotlottál egy testvérbe, egy rokonba, egy barátba, egy vendégbe. Most meg... leültem, és hallgattam ezt az üres csendet.

Tánya: No, azért csendről nem beszélnék... az irodák elég hangosak.

Szása: Milyen irodák?... Ja, értem már... Azokra igyekszem nem is gondolni.

Tánya: Pedig muszáj lesz. Mert azok VANNAK. A régi Jasznaja Poljana pedig nincs.

Szása: Igen... nincs. „Fényes tisztás.” Micsoda poétikus név egy birtoknak... Valaha illett rá ez a név, legalábbis így gondoltam. De most nem... Még az ősz is más. Nem emlékszem rá, hogy ilyen sáros, csatakos lett volna az ősz valaha is Jasznaja Poljanában.

Tánya: Dehogynem. Ha egyáltalán valami a régi maradt, akkor az eső meg a szél, amitől ugyanúgy járhatatlanok lesznek az utak. Csak régen nem akartunk semerre sem menni innen, így aztán ritkán ragadt bele a lábunk a sárba.

Szása: Apropos, Tánya, sajnós összesároztam a padlót. Ne haragudj...

Tánya: Ugyan, majd megszárad, és felsöpröm. De hát mért is szálltál ki? Szergej mondta, hogy Nyikolaj Leonyidovics kocsit küldött értetek.

Szása: Olyan régen jártam itt, talán nem is láttam igazán a falut, mióta... mióta odaadtam nekik... Meg akartam nézni, mert... azt hiszem, ez az utolsó alkalom, hogy itt vagyok.

Tánya: Ezt hogy érted?

Szása: Elmegyek Oroszországból, Tánya. Mihelyst anya... jobban lesz...

Tánya: Nem hiszem, hogy anya jobban lesz, Szása.

Szása: Nos, mihelyst... a dolgok eldőlnek, elmegyek ebből az országból.

Tánya: Ezt mikor döntötted el?

Szása: Régen foglalkoztat a gondolat... Mióta apa műveit sajtó alá rendeztük...

Tánya: Rendezted... Csertkovval.

Szása: Igen... APA akarata szerint, ezt ne felejtsd el, Tánya, ha már ennyire ragaszkodsz az igazsághoz... Szóval mióta ezen túl vagyok, kiváltottam anyától Jasznaja Poljanát, s szétszítottam a birtokot, azóta valahogy olyan üres lettem... Céltalanul élek... magányosan és nem valami boldogan.

Tánya: Szásenyka, de mért nem költöztél ide? Mégis csak emberek közt lettél volna, velünk, a családdal...

Szása: Anya nem hiszem, hogy örült volna neki... neked sem lett volna jó a villámhárító szerepét játszani. Épp elég volt lánykorodban, meg később is anya meg apa között. Amúgy sem arról a fajta magányról beszélek, amit a társaság hiánya jelent. Lelki magány ez... nincs közöm ehhez a világhoz, egyre kevésbé... ha láttad volna azokat a parasztokat ma a faluban... Mit kezdjek itt... mit kezdjek egy világgal, ahol ilyen tompa fásultsággal halnak éhen az emberek, akiket apa meg akart váltani?

Tánya: Szása, apa pontosan tudná: megmenteni őket az éhhaláltól.

Szása: De nem tudom, nem tudom!... (Feláll, az ablakhoz megy.) Már nem az a sorsuk, ami régen: hogy sorban kell állniuk a legkisebb kanállal. Tánya, nincs sor! És nekem sincs egy árva kondérom sem, ami elé odaállhatnának! Itt csak lefeküdni lehet, és éhen halni. És így is tesznek, oly készségesen, a lázadás szikrája nélkül, hogy kedvem lenne jól megrázni őket. De minek? Csak a kiálló csontjaik sajognának tőle, nem a szívük... Amit adtunk, azt mind elvették tőlük... Próbáltam velük beszélgetni, de csak néztek rám, nem is értették, miért kérdezem, hogy mit szoltak ahhoz, hogy be kell adniuk az állami gazdaságba a földjeiket. Fogalmuk sem volt, mit akarok. A dolgok természete az, hogy elveszik tőlük, amijük van, s ezt a végső törvényt, a PARANCSOT nem lehet vitatni. Majdnem hogy nyugodtnak tűntek – mintha helyére kerültek volna a dolgok, amit az a nagy szakállas, furcsa gróf megbolygatott. Ezt ismerik, ezt tudják, évszázadok óta ez a dolguk: élni az örök hiányban és belehalni. Az a nagy szabadság, amit apa akarata szerint felkínáltam nekik, csak összezavarta őket. Ha voltak is köztük olyanok, akik megpróbáltak kezdeni vele valamit, mára már azt gondolják, a vakszerencse helyett megérkezett a jól ismert végzet. Magukat hibáztatják, amiért ostoba módon hittek a királylányban, pedig a sárkány az egyetlen nagy igazság... És most ők is zokszó nélkül vezekelnek... apára pedig már alig

vagy egyáltalán nem emlékeznek... Ó, ha látná ezeket a gyerekszemeket... beleszédül az ember abba a tompa közönybe, ahogy nézik az embert... nem szaladnak melletted, nem nyitják ki kérőn a tenyerüket... Már nem... És jól teszik, mert... NEM TUDOK ADNI... Nem élhetek egy olyan világban, ami nem vár megváltódásra, mert a megváltók is éhen halnak... nem, apa szelleme már nincs sehol...

Tánya: Én érzem, Szása. Mindenhol érzem, és nem hiszem, hogy több ezer versztára innen jobban tudnám érezni. Elsétálok ahhoz a nyírfához, ami alatt el van temetve és megnyugszom.

Szása: Nos... én sosem találtam meg őt az alatt a nyírfá alatt. Talán mást keresünk... Mindenesetre útban ide arrafelé kerültem. Most valóban megnyugtatóan csendes... Nekem hallgat ez a csend, nem üzen semmit. Az egyik fába belevéste valaki: „Itt jártam 1912. március 4-én”. Ennyit a halhatatlanságról, meg a kegyhelyekről.

Tánya: Kegyhely! Apa nagy ember volt, de talán nem kellene mégsem ezt a szót használnod, Szásenyka.

Szása: Az én értelmezésemben a szentség nem csupán vallásos fogalom. Valami katartikus megélése a nagyságnak. Erőt adójelenlét. Ezt hiányzik nekem, és ezért meg kell próbálnom máshol megtalálnom... Annyian várnak még azzal a bizonyos kanállal a kezükben. Máshol talán hagyják, hogy megetessem őket.

Tánya: Vagy a nagykanalakkal kimernek mindent előlük.

Szása: Az is lehet, mert ilyen a dolgok természete. Csakhogy talán át tudok menteni valamit apa vagyonából. Mielőtt mindent elvinnének... Hogy segíthessek a nagy levesmerés közepette...

Tánya: Szása, sok nekem most ez a képes beszéd. Szóval próbálsz kimenteni valamennyit a vagyonodból, hogy nyugalomban élhess valahol a világban?

Szása: Úgy valahogy. Elsősorban lelki nyugalomban. Ez a brutális, tudatlan erő itt semmi jóval nem biztat.

Tánya: Nem mindenki tudatlan azért. Szergej épp az imént beszélt arról az Uljanovról. Dicsérte apa könyveit.

Szása: Én ismerem ezeket, hidd el. Az ő dicsérete olyan, mint amikor egy hadvezér elérzékenyül a béke szó hallatán. Nem érti apát, de érteni majd csak úgy lehet, ahogy ő félreérti. Tudod, nem az a legrosszabb, hogy elveszik mindenünket, hanem az, hogy megrabolják a gondolatokat, megerőszakolják apát...

Tánya: Szása, micsoda kifejezések!

Szása: Ne legyél olyan finnyás, Tánya! Annak lejárt az ideje.

Tánya: Érdekes, Szergej is ezt mondta nekem. Valószínűleg nem vagyok valami időszerű.

Szása: A szelídség – úgy látszik – sosem korszerű. De ezért szeretett téged mindenki a családban.

Tánya: Nem érzem ezt igazán dicséretnek a szádból.

Szása: Pedig a „mindenkibe” én is beletartoztam és tartozom, Tányecska... (Zavartan felsóhajt.) Nos, tényleg jólesne az a beígért tea.

Tánya: Igen, persze. (Tölt a szamovárból).

(Csendben teáznak egy ideig.)

Szása: Miért mondtad az előbb azt, hogy anya nem lesz jobban?

Tánya: Csak mert így van.

Szása: Az orvos mondta?

Tánya: Célzott ő is rá, én meg... tudom. Látom a szemén. Elég ember halt már meg a közelemben ahhoz, hogy felismerjem a búcsúzást egy tekintetben. Ha gyógyszert adok neki vagy ételt próbálok beleerőltetni, ott az a csendes csodálkozás a szája körül, ami mintha azt mondaná: „De hát minek ez?” Amúgy nyugodt beteg, reményeim szerint nem is szenved nagyon. Sokat alszik, és a végső esetre van még itthon morfium.

Szása: Tudja, hogy én is jövök?

Tánya: Gondoltam, elég akkor bármi ilyet elmondani neki, ha már biztos.

Szása: Talán nem is akar látni.

Tánya: Boldog lesz, ha beszélhet veled, én biztos vagyok benne. Sokszor emlegetett, aggódott, mit szólsz majd ahhoz, ami itt történt a földekkal... Bántotta, tudom. Oly sok gyermeket felnevelt, s az ágya mellett most csak mi hárman állunk. És én nem hiszem, hogy ez véletlen.

Szása (feláll): Nem tudom... leveszem most már ezt a cipőt, tudsz adni valami papucsot?

Tánya: A szobámban van, mindjárt hozom...

(Kimegy. Szása sétál, a falakon lévő családi fényképeket nézegeti, aztán Tánya visszajön.)

Tánya: Tessék. Kicsit elnyűtt, viszont jó meleg.

(Szása kicseréli a lábbelit. Közben a betegszobából kilép Szergej. Meglátja a cipőjével bajlódó Szását.)

Szergej: Á, megjöttél? Elég hamar! Tán nem voltak a parasztjaid elég vendégszeretőek?

Szása: Nekem nincsenek parasztjaim. Egyébként meg nincsenek abban a helyzetben, hogy örüljenek a látogatóknak.

Szergej: Na de ki van? Úgyhogy mi nem panaszkodhatunk, Tánya nagyon is örült nekünk.

Tánya: Szergej, most nincs itt az ideje a tréfának.

Szergej: Tánya, én már régen nem tréfálok. Csak próbálok talpon maradni. Ami neked, Szásenyka, úgy látom, ma nem nagyon sikerült.

Szása: Mindent elnyel a sár. Nem volt valami nagy élmény idegyalogolnom, az biztos.

Szergej: Veszteg kellett volna maradnod a kocsiban, ahogy kértelek. Azt, amit meg akartál nézni, én is elmondhattam volna neked.

Szása: Nincs neked ahhoz elég képzelőerőd... És nekem sem, persze... hagyjuk. Anya hogy van?

Szergej: Most ébredt fel. Hallotta, hogy Tánya beszélget valakivel, és megkért, nézzem meg, ki az. Nagyon izgatott lett, mikor mondtam, hogy valószínűleg te jöttél meg, Szása.

Szása: Látod, Tánya, nem fog jól tenni, ha bemegyek hozzá.

Szergej: Szó sincs róla... Nagyon vágyik arra, hogy lásson. Ha egyáltalán valamire vágyik még, mert... nagyon... gyanúsán szelíd. Nem tetszik ez nekem.

Szása (rendkívül feszülten): Akkor most mit csináljak? Menjek be?

Szergej: Te mit mondasz, Tánya? Sok lesz ez így egyszerre? Pihenjen inkább?

Tánya: Keveset van fent, egyre kevesebbet. Nem tudom, mikor lesz rá újra alkalom... menj csak be, Szása... És...

Szása: És?...

Tánya: Semmi. Menj csak. De ne maradj sokáig. Hamar kimerül.

Szása (igazgatja a ruháját, már ott áll az ajtóban): Nem hiszem, hogy nagyon marasztalni fog.

Tánya: Ugyan már, Szásenyka...

(Szása belép a betegszobába.)

4. jelenet

(Szofja Andrejevna szobája. Tolsztoj felesége az ágyban fekszik, csukott szemekkel. Mellette a szekrényen egy tálca a gyógyszerekkel, s egy pohár, benne kanál. Az ágy fölött Tolsztoj egy öregkori portréja, az ágy melletti kis szekrényen lévő gyertya fénye éppen meg-

világítja. Szása óvatosan becsukja az ajtót. Aztán csak áll tanácstalanul.)

Szofja Andrejevna (a szeme még mindig csukva): Szásenyka, te vagy az?

Szása (közelebb megy): Én.

Szofja Andrejevna: Akkor hát Szergej jól gondolta... Nem látlak, hol vagy?

Szása (egészen az ágy mellé megy): Itt.

Szofja Andrejevna (fölnéz, de mozogni nem nagyon tud): Milyen vékony az arcod. Megváltoztál, kedvesem. Többet kéne enned.

Szása: Eszem eleget. De úgy hallottam, te nem akarsz. Pedig anélkül sokkal lassabban fogsz meggyógyulni.

Szofja Andrejevna: Ne, Szásenyka, ne... Te szereted az igazságot... Úgyhogy hagyjuk ezt... Ül le ide az ágyamra.

(Szása leül, láthatólag kicsit zavart. Hallgatnak. Szofja Andrejevna lehunyja a szemét, Szása föléje hajol, nézi, elaludt-e újra.)

Szofja Andrejevna (szinte suttogva csukott szemmel): Éppúgy, mint apáddal... akkor is november volt... De én az otthonomban fogok meghalni, nem úgy, mint ő, abban az idegen szobában... ahová én üldöztem el...

Szása: Anya, ne beszélj így... Nem láthatta senki előre, ami történt. Ne hibáztasd magad. Apa egyszerűen megfázott, és ez megtörténhetett volna vele

bárhol. Hogy éppen útközben esett meg vele, az csak véletlen.

Szofja Andrejevna: Ez az „útközben” fáj nekem igazán, Szása... Hogy útban volt, és nem ért oda, ahová vágyott. Előbb el kellett volna engednem, amikor még elég erős volt ahhoz, hogy megérkezzen.

Szása: Azt remélem, hogy ott Asztapovóban, azon az ágyon megérkezett oda, ahová vágyott.

(Csend.)

Szofja Andrejevna: Szeretek veled beszélgetni, Szása. Mióta meghalt apád, igazából csakis veled szeretek beszélgetni... Ugye, nem hiszed.?

(Szása nem felel.)

Szofja Andrejevna: Hát persze... Tudod, amikor még élt apád, titokban azt reméltem, hogy majd te is azt teszed, amit a többi gyermeke, aki rajongott érte – Mása, akit alig ismertél, vagy Tánya. Felnősz, „kifogysz” az ő hatalmas lelkéből, férjet meg saját áranyokat találsz, egyszóval... elárulod bizonyos értelemben. Ó, bevallom, többször elképzeltem apád csalódott arcát, amint figyel, ahogy te is... kárörömet éreztem, Szásenyka, éjszaka nyitott szemmel erről fantáziáltam, s szinte boldog voltam... (Zihál.)

Szása: Anya, kifárasztod magad...

Szofja Andrejevna: Nem, nem... szeretném elmondani. Amikor apád meghalt, olyan elviselhetetlenül könnyű lett itt minden... kivéve ha te... ha te jelen voltál. Akkor újra ott volt az a súlyosság, ami apád

jelenlétéből áradt, és amiről azt hittem, hogy agyonnyom, pedig... és akkor, Szásenyka, félni kezdtem, igen, félni attól, hogy úgy lesz, ahogy reméltem... és te is beletalálsz a könnyűségbe... De nem... és én ujjongtam magamban... talán nem hiszed... de igen, örültem, amikor Csertkovval kökeményen ellenállatok nekünk... és azt tettétek, amit apátok akart. Nem hittem, hogy Jasznaja Poljanát megveszed százhuszezer rubeléért, aztán odaadod ingyen, de amikor megtetted, könnyek szöktek a szemembe, és valahányszor rád néztem, édesapád arcát láttam...

Szása: Igen, elég férfias jelenség vagyok...

Szofja Andrejevna: Nem, kedvesem, tudod te, hogyan értem... Úgyhogy: köszönöm, köszönöm, hogy kitartottál... ellenemre.

Szása: Én nem ellenedre akartam tenni soha, hanem apáért.

Szofja Andrejevna: Igen, tudom, de akkor nem tudtam. De te erősebb voltál, mint én. Egyedül te a gyermekeim között. Büszke vagyok rád.

Szása: Jaj, anya, nem kell ilyeneket mondanod... csak mert...

(Csönd. Aztán Szofja Andrejevna kinyújtja a kezét. Szása tétován megfogja.)

Szofja Andrejevna: Szása, drágám, bocsáss meg nekem. (Felemeli a kezét, cirógatja Szása arcát)

Szása: Te is bocsáss meg, anya. Én csak... nagyon szerettem apát.

(Anyja keze lehanyatlik, lehunyja a szemét.)

Szofja Andrejevna: Ahogy én is... Ugye tudod?

Szása: Hát persze.

(Szofja Andrejevna visszahanyatlik a párnára, lehunyja a szemét, egy ideig hallgatnak.)

Szofja Andrejevna: A fogával kínlódott, amikor először láttam – nálunk volt vizitben egy barátjával, és mindenki úgy tudta, hogy Liza nővérem miatt jött. Mindenki, talán csak ő nem... Dobolt a lábával, félrenézett, s úgy tűnt, nagyon unatkozik. Szinte meglepett, hogy mégis beleszólt a beszélgetésbe azzal a darabos, kíméletlen őszinteségével... Nem tetszett, csak... megrendített... s azt hiszem, később ő maga is megrendült attól, hogy nem tud elszakadni tőlem. Nem volt szép, még érdekes sem, csak... megrendítő... Igen, nem tudok rá jobb szót. Olyan híg lett a levegő, amikor kilépett a kapun. Akárcsak most... (köhögni kezd.)

Szása: Anya, pihenned kell!

Szofja Andrejevna (köhögve, erőlködve felül): Nem, nem, mindjárt jobban leszek, csak segíts. Igazítsd meg a párnám, és... hozz ide abból a kanalas orvosságból!

(Szása feláll, odahozza a gyógyszerét, s ad anyjának egy kanállal. Az még mindig köhög, de lassan csillapodik a roham. Szása vár, aztán az asztalon lévő kendővel megtörli anyja homlokát, majd feláll, hogy visszategye a gyógyszeres üveget. Közben felborít valamit az ágy alatt.)

Szofja Andrejevna: Ne aggódj, szívem, csak az éjjeliedény... Tánya szerencsére kiürítette, nincs semmi baj...

(Szása visszaiül, hallgatnak.)

Szofja Andrejevna: Apád egyszer azt mondta nekem, hogy nem bízik annak az embernek az emberbaráti érzelmeiben, aki mással ürítetteti ki az éjjeliedényét. Nos, még a halálos ágyamon sem tudok neki megfelelni...

Szása: Nem hiszem, hogy az ilyen helyzetekre gondolt.

Szofja Andrejevna: Lehet, csak hát tudod, én akkor is mással végeztettem ezt, amikor még tudtam járni... Amikor Tánya megindul az éjjeliedényemmel kifelé, előnt a szégyen, legszívesebben a bocsánatát kérném, hogy ilyen megalázó dologra késztetem. Mért nem éreztem így, amikor mondjuk Vászka tette ezt mindennap? Előtte mért nem szégyelltem, hogy ezt kell tennie?... Igen, vak voltam és önző... Pedig... könnyű szegénynek lenni, Szása. Igen, könnyű. Nem értem, mért gondoltam, hogy nehéz...

Szása: Szerintem nem szegénynek nehéz lenni, hanem nem gazdagnak... Illetve te ettől féltél... De ne gyötörd ezzel magad. Inkább mesélj még apáról. Mindig szerettelek volna megkérni rá, hogy mondd el, milyen volt fiatalon. Én már csak idős férfiként ismerem őt.

Szofja Andrejevna: Idős és vívódó férfiként, aki harcban állt velem... Amikor idejöttem, mindössze

tizennyolc éves voltam – sötét volt a hajam és vékony a derekam. Apád pedig szenvedélyes férfi volt, aki még tudott nevetni, és... akit boldoggá tudtam tenni. Mindig is megvolt a lelkének az a sugárzó komolysága, amit mindenki érzett a közelében, de akkor még át tudott törni rajta az életszeretet. Tudott esendő lenni, felelőtlen örömmel belefeledkezni a pillanatba, és jobban tudott... megbocsátani... nekem. Kezdetben mindennap hatalmas sétákat tettünk a birtokon, és ha esett, ha fújt, én mindig úgy éreztem ez alatt a séták alatt, hogy a birtok tényleg az, aminek hívják: egy fényes tisztás, amit beragyog a fény... apád fénye, és amiről – akár egy tisztásról – tökéletesen belátom a világot, az életemet, az utat, amin járnom, járnunk kell. Aztán... történt valami, és hirtelen minden összekuszálódott, apád sugárzása túl erős lett, túl súlyos... agresszív, legalább is én úgy éreztem, olyan intenzív, hogy mindenképpen védeni akartam magam ellene. Nem bírtam el... és letértem arról a tisztásról, vagy talán csak eltévedtem... Ő meg... ó, istenem, milyen fájdalmas volt látnom, ahogy ezek a szürke, lobogó szemek kialszanak, amint felém fordul! Fiatalon nem így volt – sokszor megsimogatott azzal a megátalkodottan szigorú tekintetével, és ez a szemérmes gyöngédség mindenért kárpótolt. Hányszor látom magam előtt a hó fúttá utakat, amik körbezártak télen minket, s mi csak nyújtózkodtunk önfeledten ebben a körbezárt szerelemben. Mindenben boldogság volt – a reggeli teában, ahogy apád pipára gyújtott és zsebre

dugott kézzel nézett ki a hóésésbe, s várta, hogy elővegyem a tollakat, s ő diktálhasson nekem, a délután csendjében, miközben a szalonban izzott a tűz, ő aludt, és lassan sötétedett, én meg egy sarokban kötöttem, s ahogy álomittasan felnézett ébredvezve, ámult eszmélkedéssel mosolyogva rám... Ó, hol vesztettük el azt a békét? Nem bírok tovább emlékezni... megszakad a szívem...

Szása: Bocsáss meg, anya, nem kellett volna. Tapintatlan voltam, pihenned kell. Kimegyek inkább.

Szofja Andrejevna: Ne, kérlek, ne! Maradj itt, ülj még itt mellettem! Vagy... mennél már?

Szása: Ó, dehogy!

Szofja Andrejevna: Fiatal koromban nagy megkönnyebbülés volt, ha kimehettem egy betegszobából. Aztán kitiltottak az egyetlenből, ahol bármeddig elültem volna...

Szása: Anya...

Szofja Andrejevna: Tudom, el kéne már felejtennem. De annyira fáj... Nem is az, hogy nem foghattam a kezét, hanem az, amiért nem foghattam.

Szása: Tudod, milyenek az orvosok... Aggódtak, nagyon aggódtak, és azt hitték, jót tesznek.

Szofja Andrejevna: Nem, nem az orvosokra gondoltam, hanem arra az egyetlen emberre, aki megkérhette volna őket arra, hogy engedjenek be... Apádra... Kibíratatlan bánat fog el, ha arra gondolok, hogy nem akart látni még a halálos ágyán sem. El tudom fogadni, hogy a mindennapok csatározásában ellenségének

látott, de a halála előtt szeret megbékülni az ember... Én is úgy tapasztalom... és ő még akkor sem... Talán nem is szeretett soha. Mit csináljak akkor az emlékeimmel?

Szása (feláll, az ablakhoz meg): Nem tudom, jót tesz-e neked, ha most erről beszélsz. Meg kellene nyugodnod, anya.

Szofja Andrejevna: Igen, nem is vágyom semmi másra. De ez a gondolat vissza-visszatér, és kínoz. Nem szerethetett egy ember, aki még a halálos ágyán is eltaszított... Mondd csak, Szásenyka, tudod, hogy sosem kérdeztelek, mert... mindegy... Mondd csak, hát tényleg sosem emlegetett engem? Soha nem akart látni? Még az utolsó napokban sem?

Szása (leül egy székre az ablak mellé, arca sötétben): Nem egészen úgy volt, ahogy gondolod. Apa... sokat kérdezett rólad. Nem tudta, hogy ott vagy az állomás, azt hitte, Jasnaja Poljanában vagy. Nem mondta, de láttam a vágyódást a szemében, ha erről beszélünk. Aggódott érted...

Szofja Andrejevna: Ó, istenem...

Szása: Nem akarta, hogy eljőjj Poljanából, igen, nem akarta, mert úgy érezte, megijesztene. Az utolsó napokban egyszer rákérdeztem, szeretne-e látni.

Szofja Andrejevna: És? Mit válaszolt?

Szása: Azt, hogy... semmit sem szeretne jobban, de meg akar egy kicsit erősödni előtte. De erre már nem volt idő...

Szofja Andrejevna: Szegénykém, ó, szegénykém... Nem tudod, Szása, mit jelent ez nekem. Főleg hogy tudom: te sosem hazudnál apáddal kapcsolatban. Most már sokkal könnyebben várom azt, ami hátravan... Micsoda boldogság ez... előbb meg kellett volna kérdezniem, de... nem mertem... mert haragudtál rám, tudod, miért...

Szása: Nem.

Szofja Andrejevna: Tudom, hogy tudod, mit mondtam Vanyicska halála után. De nem szabad azt hinned, hogy egy percig is úgy gondoltam. Nem tudom, mi történt akkor velem...

Szása: Anya, ne... kérlek, ne... Nem kell.

Szofja Andrejevna: Nem engedhetlek úgy el, hogy ne tudd: nagyon bánom, hogy nem törődtem többet veled. Nehezteltem rád, hogy annyira apádhoz húzol, de sosem nyitottam be hozzád... Úgy sajnálom, hogy nem tehetem már jóvá.

Szása: Mindkettőnknek lenne pótolnivalója, anya. De egyelőre fel kell gyógyulnod.

Szofja Andrejevna (hátrahanyatlik a párnán): Igen, talán... ha nem bánod, kicsit pihennék most... De kérlek, maradj itt velem. Itt maradsz, ugye itt?

Szása: Igen, anya, pihenj nyugodtan.

(Csend. Szása csendben ül a félhomályban. Később feláll, óvatosan az ágyhoz megy, nézi az anyját, aztán megindul kifelé, de Szofja Andrejevna hangja megállítja.)

Szofja Andrejevna: Mit csinálsz... azután?

Szása (egy kis hallgatás után): Elmegyek az országból...

Szofja Andrejevna: És... egyedül?

Szása: Úgy hiszem.

Szofja Andrejevna: Ha találnál majd egy férfit... meg kell tudnod bocsátani neki, hogy nem hasonlít az apádra.

Szása: Nem sok esélyem van arra, hogy egy férfi ezt akarja tőlem.

Szofja Andrejevna: Szeresd magad jobban, Szá-senka.

Szása: Ezt épp te mondd, anya?

Szofja Andrejevna: Gondolod, késő már szeretnem téged?*(Szása visszafordul, a falnak dől, nem válaszol. Csönd.)*

Szofja Andrejevna: Tudod, mitől félek?

Szása: Mitől?

Szofja Andrejevna: Hogy azon a másik fényes tisztáson, ahol megtalálhatom talán újra apádat, megint elfordul tőlem, mert nem szerettem jól.

Szása: Szerintem alig várja, hogy újra sétálhasson veled azon a tisztáson, mint régen. Biztos vagyok benne. És... ha akarsz, hát indulj el, anya...

(Csönd.)

Szofja Andrejevna: Minden jót... kislányom.

(Szása kimegy, fordul vele a színpad, azt lehet látni, amint kilép a szalonba. Tánya ijedten áll elé.)

Tánya: Mit csináltál bent ilyen sokáig, az isten szerelmére?

Szása: Azt, ami a dolgom: enni adtam egy éhezőnek. (Lehajtja a fejét, esetlenül áll, peregnek a könnyei.)

Tánya: (A karjába zárja a húgát, aki a vállára dőlve, csendesen sír.): Szásenyka, kedvesem... (Simogatja a húga hátát. Így maradnak, miközben elsötétedik a színpad.).

*VÉGE,
FÜGGÖNY*

Albert Csilla és az ő Tolsztoj-drámája

A szerzőavatás 2011-ben történt, Kaposváron, a Csiky Gergely Színházban: abból az alkalomból, hogy kiosztották a kaposvári színház Schwajda György Drámapályázatának az évi díjait.

A megosztott fődíjat egy kecskeméti tanárnő, illetve egy gödöllői lapszerkesztő, író vehette át, azzal az ígérettel, hogy darabjaikat még abban az évben felolvasó színházi műsorban színpadra állítják.

*A Kecskeméten élő szerző, **Albert Csilla** azóta is az ígérettel maradt, s már-már le is tett arról, hogy valaha viszontlátja darabját a világot jelentő deszkákon.*

A darabot elolvasva igazat kell adnom a díjazó zsűrinek: tiszta, mély értelmű, szeretetteljes alkotással van dolgunk. Olyannal, ami katarzisélménye révén ma is képes megtisztítani az embert.

A zseniális íróról, Lev Tolsztojról szól, az ő meg hasonlós-szerű megvilágosodásáról, világmegváltó elképzeléséről, ami élesen szembefordítja őt családja hétköznapi életvitelével, érdekeivel.

A darab megírásának körülményeiről, a szerző szándékairól és további terveiről az alábbi interjúból tájékozódhatnak.

„Annyiféle igazság van, de mindegyikben ott kell lennie az irgalomnak”

1. Mi volt az a gondolat, megérzés, ami arra készítette, hogy egy olyan bonyolult konstrukciójú alkotás megírásába, mint amilyen egy háromfelvonásos színpadi mű, minden előzetes tapasztalat nélkül belefogjon?

– Valójában egy könyv indította el bennem az erről való gondolkodást, rádöbbenve arra, hogy Lev Tolsztoj élete maga is egyfajta magából következő műalkotás. Életének utolsó 20 éve, amit oly sokszor hívott ő maga a Jasznaja Poljana-i pokolnak, leginkább a drámák dinamikáját idézi – lassan a bírhatatlanságig növő, mind a két házaselet elhasználó feszültség, aztán egy robbanás, ami már nem old fel semmit, hacsak menekülése közben bekövetkezett halálát nem tekintjük annak. Így aztán szinte önkéntelenül adódott, hogy a dráma formáját válasszam. Sokáig írtam, viszonylag nagy szünetekkel és spontánul, nem is nagyon változtattam azon, amit elsőre legépeltem. Bennem azért nyilván ért, „forgott”, változott, s mire leültem a számítógép elé, már „kihordtam”.

2. Műve rendkívül tárgyyszerű, a tolsztoji életvitel és eszmerendszer tökéletes ismeretéről vall, s úgy tűnik, a családi viszonyok bonyolultságában is tájékozott művet sikerült írnia. Melyek voltak a forrásai, amelyekre bízta magát és miért?

– Egy antikváriumban vásároltam meg **Henri Troyat: Tolsztoj élete** című könyvét. A szerző majd ezer oldalra rúgó műve végigkíséri Tolsztoj életét a kezdetektől a végig, sőt tovább. Nagyon komoly vállalkozás – el sem tudom képzelni, mennyi kutatómunkába telhetett, amíg az Oroszországban született, de később Franciaországban letelepedett író páratlan elevenség-gel „visszagyúrta” Tolsztoj alakját azok számára, akik nincsenek abban a szerencsés helyzetben, hogy ismerhessék. Az ember, miközben ezt a hihetetlenül érdekes és élvezetes stílusban megírt életrajzot olvassa, tényleg a személyes ismerőisévé válik ennek a lángésznek – maga is hol Ljovocskának, hol Levnek, hol Lev Nyikolájevicsnek, hol gróf úrnak, hol szenvedélyeinek parancsolni nem tudó önző férfinak, hol sportembernek, hol bukdácsoló egyetemistának, hol prófétának látja – és váltakozva ámuldozik, mosolyog és rendül meg a rendhagyó élettörténeten. Több ez írói életrajznál – egy olyan alkotó főhajtása, akinek munkáján átsüt a nagy orosz művész iránti elkötelezett, de sosem elfogult szeretet. A könyv képzeletbeli galériájának faláról ránk tekintenek a korszak más izgalmas személyiségei és a családtagok is, akik mintha azt suttognák – persze leginkább Szofja Andrejevna, a feleség révén: „Gondolj ránk is! Lásd be: a nagyság közelében élni, hát az néha alig viselhető sors.”

3. Ha nem ön írta volna a Fényes tisztást, ami, áruljuk el az oroszul nem értőknek, hogy magyar megfelelője a híres Tolsztoj-tanya, Jasznaja Poljana nevének –, miként fogalmazná meg aforisztikusan, néhány mondatban mindazt, amit önben mint olvasóban, potenciális közönségben kivált?

– Annyiféle igazság van, de mindegyikben ott kell lennie az irgalomnak.

4. A darabban elhangzó párbeszéddek, viták oly feszesek és életszerűek, hogy akár olvasás közben is képek vagyunk átérezni az összecsapó érvek, indulatok súlyosságát, mélységét. Miként élte át ön szerzőként alakjai egymással számtalanszor konfliktusba kerülő belső logikáját? Miként volt képes egyensúlyban tartani a részrehajlás nélküli vitaépítést?

– Sokat segített ebben Troyat könyve. A szerző rengeteg levelet, rokoni visszaemlékezést, naplójegyzetet idéz, hasznosít – szinte láttam magam előtt a naponta ismétlődő családi jelenetek sorát, és sokszor gondoltam azt: Úristen, hiszen mindkettőnek, Tolsztojnak és a feleségének is igaza van! Ezt valóban tudatosan érzékeltetni akartam – hogy nincsen a hagyományos drámai értelemben jó vagy rossz oldal, csak egy közös élet két eltérő „olvasata”, amelyeket nem lehet összefésülni. Mellesleg a kilenc Tolsztojgyerek zöme is két pártra szakadt, a néhány „centrista” pedig tanácstalanul toporgott hol az egyik, hol a másik oldalon. Azt gondolom, nem is annyira a neves házas-

pár összecsapásaiban, mint inkább a gyerekek és a szülők párbeszédeiben sikerült ezt a fajta pártatlan bemutatást a leginkább megvalósítani.

5. Ha önnek kellene közelebbről színpadra vinni a darabot, hogyan vázolná fel az előadás vízióját, konstrukcióját? Milyen elemekre helyezné a fő hangsúlyokat? Milyen színpadképet vetítene drámájának olvasói elé?

– A rendezői elképzelésben talán kiemelten hangsúlyozott rész lenne az első felvonás 3. jelenetének nagy összecsapása a két házastárs között – a kaposvári díjkiosztón is ezt olvasták fel a színház művészei –, és a dráma befejező párbeszéde anya és lánya között... Egyébként színművem formailag a hagyományos drámák közé tartozik, nincs benne egy szemernyi formabontási szándék sem, s a színrevitelében is a hagyományos ábrázolás lenne a legcélravezetőbb. Nem gondolnám, hogy bármilyen „kunszt” jót tenne az előadásának. Tehetséges színészek tolmácsolásában – azt remélem – önmagától is meg tudná szólítani a nézőket.

Egy színház számára nemcsak azért lenne izgalmas vállalkozás, mert a darabnak tartósan aktuális üzenete van, hanem mert sok jó szerepet kínál, és színrevitele nem olyan nagy feladat „logisztikailag”, ugyanis nem igényel bonyolult színpadképet... A belső terek, a díszlet idézhetnék a kort, az orosz hangulatot – az arisztokrata élet jelzésszerű tárgyaival, amelyek a 3.

felvonásban már érthetően erősen megkopnak, fogyóban vannak. Az utolsó jelenet színpadképe az, amit *igazán* tisztán látok: a gyertya fényében, a fehér falon Tolsztoj képe függ, megvilágítva – és bármi is történik közben „lent”, ő ránk néz, kérlelhetetlen igazságszeretével.

Kérdezett: Cseke Gábor